

جديد

2024-yil 13-dekabr
№ 51(51)
www.jadid-media.uz

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

TAASSUROT

O'TMISHGA OCHILGAN VAQT QOPQASI

MA'LUMOT O'RNIIDA:
mash'um qatag'on yillari
O'zbekiston prokuratorata
tizimida o'rtacha to'qsona
ish o'rni (shtat) bo'lgan.
Tabiiyki, bu xodimlar orasida
sobiq imperiya markazidan
biror ishni eplolmay "urilib-
surilib" (balki jinoyatini
bekitish uchun ochib)
kelgan qalang'i-qasang'i
"mutaxassislar" ham
bor edi. Ular tizimdag
o'zbeklarga doimo ola
qarashgan. 1937-38-yillardagi
"qirg'inbarot" ga ham,
asosan, mahalliy millat
vakillari duchor qilingan.
Arxiv hujjatlardan ma'lum
bo'lishicha, o'sha yillari
O'zbekiston prokuratorata
tizimida ishlagan
xodimlardan ikki yuz o'n
kishi qatag'on qurban bo'lgan
ekan.

Kuni kecha "Jadid" gazetasi xodimlari
O'zbekiston Respublikasi Bosh Prokuratorasi qoshida 2022-yildan buyon faoliyat
ko'rsatayotgan Qatag'on qurban bo'lgan
prokuratora xodimlari xotirasini abadiylash-
tirish maqsadida tashkil etilgan muzeyda
bo'ldi. Eng zamonaviy andozalarda qayta
ta'mirlanib, ish boshlagan muzeys zallari
tomoshasini boshlaganimizda, dastlab, bu
yerda muzeychilik sohasining eng ilg'or
texnologiyasi joriy bo'lganidan quvondik.
Biroq bu quvонch uzoqqa cho'zilmadi...

Buyuk ajodolarimiz Amir Temur va keyingi
xonlik zamonalridagi qonun nazorati tarixidan
hikoya qiluvchi bo'limlarni aylanib, yurtimizda
qonun va qonunchiligi doimo ustuvor bo'lgan
idan qoniqish tuydik. Qonun posbonlari
doimo el-yurt manfaati uchun xizmat qilganini
ko'rsatadigan qadimiy jihozlar, ko'rgazmali
vositalar, xat-hujjatlar, o'sha davr manzarasini
aks ettiradigan rasmlar tomoshabinni nafaqat
befarq qoldirmaydi, balki qonun amaliyoti
borasida yaqqol tasavvur beradi.

(Davomi 2-sahifada)

OGAHIY TAVALLUDINING 215 YILLIGI

Matnazar ABDULHAKIM:

OGOHLAR OGOKI

Adabiyot katta ma'noda olib
qaraqanda o'z ishini bilib qildi. Unga
ko'sratma emas,unga madad kerak.
*Ogahiy, kim topgay erdi sozi
nazmingdin navo,*

*Bahra gar yo'qdir Navoiyning
navosidin sango.*

Ba'zida o'zini adabiyotga doxil
sanaydigan davralarda ham berna'ni
bahs-munozaralar bo'lib turadi.
Shulardan bittasi hazrat Ogahiyning
buyuk merosidan bir qatragina
totinganlarning uni Navoiya qiyos
eta boshlashidan kelib chiqadi.
Ogahiyning merosini tadqiqotchilarimiz
kamida qirg' tomlik deyishadi.

Bu juda ulkan meros. Shuning qoshida
hayajon bosganlar Navoiy buyukmi,
Ogahiy buyukmi, deyishgacha borishadi.
Holbuki, Ogahiy hazratlar o'z taxallasusini
ham Navoiy bobomiz ijodi merosidan
kelib chiqib tanlagan. Alisher Navoiyning
"Xamsa"sida mana bunday misralar
mavjud:

*Erursan shoh, agar ogohsen sen,
Agar ogohsen sen, shohsen sen.*

Otam rahmatlik aytguchchi edilar:
"Hamma narsaning jahlidan fahmi afzal",
deb. Yomon ishlarni aslo qilmaslik kerak,
biroq ana shu gunoh ishlarning yo'rig'ini
bilsang, ulgara qarsho kurashmoq'ing oson
kechadi. Shoh bo'lish uchun esa taxtda
o'tirish, toj kiyishning o'zi kifoya qilmyadi.
Toj-taxt egasi bo'lib, o'z g'ofilliklari
oqibatida o'ziga qo'g'irchoq bo'lishi kerak

bo'lganlarning qo'lida qo'g'irchoq bo'lganlar qadimda ko'p bo'lgan. Faqat, saltanat sohiblarini ogho bo'lishlari kerak, deb o'ylasak, albatta, kaltabinlik bo'ur edi. Haqiqiy OGOH Allohning o'zidir. Biz o'z fazilatlarimiz bilan, to'g'iroq'i, o'zimizda fazlni tarbiyalash bilan Allohga taqlid qiladigan bandalarimiz, xolos.

Navoiyning ham, Ogahiyning ham ruhini chirqratadigan gap masalasida... Nima ham derdik... bir vaqtular "Erkin Vohidov zo'rmi, Abdulla Oripovmi?" degan bachkana savolga Omon Matjon "Gurlanda momolarimiz "Tarozi-tarozi o'ynamanglar, yurt bulizildi", deguvchi edilar. Men ham shu javobni takrorlayman", deb aytgan edilar.

(Davomi 6-sahifada)

AKS SADO

TAHRIRIYATDAN:
gazetamizning 2024-yil 6-dekabr
sonida chop etilgan Ikrom
Bo'riboyevning "Hamma
o'qiyapti. O'qing!" sarlavhalni
maqolasi yurdoshlarimiz orasida
keng muhokamalarga sabab
bo'ldi. Tahririyatga keloytagan
ko'plab qo'ng'iroqlaq va
maqolalarda ham unda ko'tarilgan
dolzorb masalalar yuzasidan munosabat bildirilmoqda. Quyida
ularning ayrimlarini e'tiboringizga havola qilmoqdramiz.
Gazeta bu boradagi barcha fikrlarga ochiq va sizni ham bahs-
munozaralarga chorlaymiz.

O'ZIMIZNI... O'ZIMIZDAN QUTQARAYLIK!

Bu maqolani yozishimga taniqli ijodkor Ikrom Bo'riboyevning "Jadid" gazetasida chop etilgan "Hamma o'qiyapti. O'qing!" deb nomlangan tahvilili maqolasi sabab bo'ldi.

Ochig'i, ong-u shuurimizni ijtimoiy tarmoq o'ziga tobe etib olgan hozirgi kunda KITOB haqida gapirish kulgili tuyuladiganday. Chunki hammaning qo'lida telefon. Faqatgina biz emas, barcha o'kalarda turfa odamlarning ahvoli shu - telefonga termilib qolgan: ko'chada, xiyobonda, oshxonada, to'yda, ta'ziyada, avtobusda, metroda, kema, uchoqda... Hamma joyda xo'roz bir xil qichqirayapti.

Oldinlari kitobga termilgan, kitob o'qigan, hayotini nurlantirgan odamlar bugun umrini telefonga "yediryapti". Internet yaxshi, albatta, uzoq'imizni yaqin, fursatimizni chaqin qildi, lekin nazarimda, odamzot tayyor emas ekan bunga... O'zimizni o'zimizdan uzoqlashtirdi. Hissiyotlar muzlal bormoqdaki, bunga bandilik oqibatida, yaxshiyomon qorishiq abgor dunyoning ahvoli tasavvurimizdan ezguilkka esh tushunchalarini siqib chiqarmoqda.

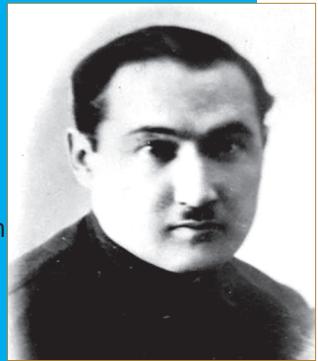
Tan olaylik, deyarli hammamizning uyimizda shu ahvol, bolalarimiz, nevaralarimiz o'zimizga qo'shilib telefonni "yeb-yutishmoqda".

(Davomi 2-sahifada)

MILLAT FIDOVILARI

TARIX TILGA KIRGANDA

Qatag'on yillarida yurt ozodligi, vatan ravnaqi uchun qattol tuzumming kundasiga bosh qo'yan ejodolarimiz haqida ko'p bong uramiz. Ammo ularning ko'pchiligi to'grisida yetarlicha ma'lumotga ega emasiz. Zotan, sobiq tuzum bunga yo'l bermasdi. Nihoyat, jadidlar qoldirgan boy ilmiy, adapbi merosin, shuningdek, qatag'on qurbanlari hayotini o'rganish imkon tug'ildi. Biz kabi olimlar arxiv hujjatlari bilan tanishib, ilmiy izlanishlar obib borishi uchun yetarli chora-tadbirlar ko'rildi. Ana shundan keyin o'zga yurtlardi maxfiy axrivalda salanayotgan "qatnoma"lar ham tilga kirdi.

(Davomi 7-sahifada)

Sulton RAYEV

ESSE

MUALLIFDAN:

12-dekabr – Chingiz Aytmatov tug'ilgan kun...

Bu kunda nafaqat bitta yozuvchi tavallud topdi, balki qirg'iz tarixida yangi davr tug'ildi. Qirg'iz ma'naviyati, erkin tafakkuri cho'qqilari bevosita shu nom bilan chambarchas bog'liq... Shu kuni u dunyomizga o'z davriga, zamonga, cheksizlikka, insoniy tuyg'ularga sig'maydigan alohida tafakkur shakllari, ma'naviy quvvat bayroqdoi sıfatida kirib keldi.

Uning So'zi avloddan avlodga o'tib kelayotgan buyuk vijdon va haqiqat karvoniga o'xshaydi. Uning So'zi, Tafakkurining yo'li abadiyidir...

CHINGIZ AYTMATOV

AYTMATOV:
BIRINCHI VA SO'NGGISI

Aytmatov haqida yozishni boshlashimdan oldin u bilan bog'liq ikkitga voqeа yodimga tushdi. Bular mening u bilan bo'lgan birinchi va so'nggi... uchrashuvlarim... Bu uchrashuvlarning har ikkisi ham ko'ngilmdan chuqur joy oлgan va go'yoki o'chmas olov kabi qalbimni mudom yondiradi. Nazarimda, bu ikki uchrashuv o'rtaida abady bog'liqlik mayjudga o'xshaydi. So'zimni shu uchrashuvlar tafsiloti bilan boshlasam...

1975-yil. Saraton. Men maktabni tamomlab, institutga o'qishga kirish harakatida edim. Qo'limga maktabning yetuklik attestati tegishi bilanqo Sergey Gerasimov nomidagi Butunrossiya davlat kinematografiya instituti (VGK)ga o'qishga kirish uchun Moskvaga otlandim.

Maktabda o'qib yurgan davrimda "Sovetskiy ekran" jurnalida kinorejissyor bo'lish uchun Sergey Gerasimov ijodi ustaxonasida tahsil oлgan Zamir Eraliyev haqidagi maqolani o'qiganman. Bizning tanishuvimiz shu orqali boshlangan edi, so'ngra u menga xat orqali rejissyor bo'lishni istaganlar bajarishi zarur bo'lgan barcha shartlar va talablarni jo'natib turardi.

Sergey Eyzenshteyning olti jildlik asaridan boshlab, kino ustalari – Dovjenko, Gerasimov, Qulijonov, Piryev va boshqalarning kino san'ati haqidagi barcha asarlarini o'qib chiqdim. Ammo hatto filmlar

tomosha qiladigan kino klubni ham bo'lmagan ovloq bir qishloqda tug'ilib o'sgan menday g'o'r yigitchaga bunday mutolaar nima ham berishi mumkin edi? O'qiganlarim miyanda mexanik ravishda muhrlandi, xolos. O'qiganlarimdan nimalarni tushungan bo'lsamda, biroq anglab yetmaganlarim bisyor edi.

"Men, albatta, o'qishga kirishim kerak!" – degan fikr orom bermay qo'ydi. Shunday xayollar bilan tun-u kun ko'z o'qigimda namoyon bo'ladigan Moskvadagi mashhur VGIK qarshisida o'zimni ko'rdim.

Go'yoki faqat meni kutib turgandek institut eshkiali lang oqchi, yo'lklar bo'm-bo'sh, ikki-uch kishigina u yoqdan ba yoqqa o'tib-qaytiib turardi. Qorovalning, "E, imthonlar qachonlar tuqagan... Ortingizga qaytib ketaverding, endi kelgusi yil kelasiz..." degan gapi ustidandan bir chelak muzday suv quyib yuborgandek bo'ldi.

Keyin bilsam, imthonlar "qachonlar" emas, ikki kungina oldin tugagan ekan. O'shanda ijodi yo'nalishdagi oliy o'quv yurtlari kirish imthonlari boshqa ta'lim muassasalaridan biroq ertaroq boshlanishidan xabarsiz edim. Shu tariqa orzu daraxtimning yaproqlari to'kila-to'kila Frunze qaytdim...

Endi men sal oldinroq mensimaganim – Frunze shahridagi duch kelgan bir instituta kirishga qaror qildim. Tavakkal qilib Qirg'iziston Milliy universitetining tarix fakultetiga hujjat topshirdim.

(Davomi 4-5-sahifalarda)

O'ZBEK TILIM – O'Z TILIM

AZIM YURTING AZIZ TUPROG'I

– O'zbekistonda istiqomat qilayotgan har qanday millat vakili, albatta, o'zbek tilini bilsishi hamda shu elning an'analarini humrat qilib, e'zozlashi shart, deb o'yayman.

Shaxsan o'zin bu tilni mukammal bilaman. O'zbekiston Prezidenti tomonidan chiqarilayotgan farmon va qarorlarni muntazam o'qib boraman. Shu tariqa yurtimizda kechayotgan islohotlar, yangiliklar va o'zgarishlardan o'z vaqtida xabardor bo'lamani. Bu – ishimda ham asqotadi.

Shu yerda voyaga yetib, yashab, o'zbek tilini bilmasam, uning tarixini anglamasam, qiziqmasam, qanday qilib yetuk, ilmi inson sanayman o'zimni?

Men 1990-yili Toshkent shahrida tug'ilganman. Bolaligimning sho'xshodon yillari o'zbeklarning taflifi, mehlari, samimiyyatiga to'la davralarda ertaklardagidagi sehrli o'tgan desam, hech ham mubolag'a bo'lmaydi.

Ertadan kechgacha o'zbek o'rtoqlarim bilan ko'cha changitib koptok terpadik, yoz chillasida ariqlarda cho'millardik, qishda qorbobo yasab, qorbo'ron o'ynardik... Biri akam, biri ukamday qadrond bo'lgan. Hozir ham shunday. To'y-ma'rakalarimiz bir.

2015-yilda Sankt-Peterburg davlat iqtisodiyot universitetining iqtisod yo'nalishini tamomladim. Shu bilan birga, onlayn media maktabda jurnalistika asoslarini o'rgandim. 2019-yildan buyon esa, "Kursiv" biznes nashrida faoliyat yuritish kelam. Mazkur nashrida media xabarlarini rus, ingliz va o'zbek tilida e'lon qilamiz.

Vadim YERZIKOV,
"Kursiv" biznes nashri bosh muharriri o'rbinbosari:

Ishonasizmiyo'qmi, xabarlarimizing eng ko'pinib o'zbek kuzatuvchilar o'qishadi va bundan juda mammumiz.

Bilasizmi, urf-odatlari yuragiiga shu qadar yaqirki, buni so'z bilan ta'riflay olmayman. Erta tongda tursam, olam tinch, qish oyi bo'sa-da quyosh charaqlab turibdi. Ishimizda unum, uyqumizda orom bor. Hech narsaga zor emasiz. O'zbekcha qilib aytam, qora qozonimiz qaynab turibdi. Muhibi, yegan-ichganimizda halovat bor. Bundan ortiq yana nima kerak bizga?

Bunday yurting, muqaddas zaminning qadriga yetmay, tuprog'ini o'pmay, millat tili bo'lismish o'zbek tilini ardoqlamay bo'ladi!

Shu azim yurting aziz tuprog'ida yashayotganim – mening eng katta boyligim, baxtim va saodatim!

Zarnigor IBROHIMOVA
yozib oldi.

O'TMISHGA OCHILGAN VAQT QOPQASI

Boshlanishi 1-sahifada.

Muzey zallarida Turkiston Muxtoriyati, Turkiston avtonom sovet sotsialistik respublikasi, Buxoro, Xorazm xalq sovet respublikalari, O'zbekiston SSR va uning tarkibidagi Qoraqalpog'iston Respublikasi hamda viloyatlar kesimida qatag'onga uchragan prokurorlar va ularning vatan ravnaqiga qo'shgan hissasi namoyish etlib, har bir qism o'sha davrga tegishli ashayolar, qimmatbaho eksponatlar bilan boyitilgan.

Prezidentimizning 2023-yil 31-avgust kuni "Shahidlar xotiras" xiyobonida bildirgan konseptual fikrlari va topshirilqlari ijrosi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar natijasida muzey binosining birinchi qavati va yerto'lasida bir ming uch yuz metr kvadrat maydonda qatag'on qurbanini bo'lgan soha xodimlari xotirasini abadiylashtirishga bag'ishlangan ikki mingdan ortiq tarixiy eksponat tomoshabinlar hukmiga ilk bor havola qilinmoqda.

Qatag'on yillari deyilganda, ko'pchilik, negadir faqat o'ttizinchilarni eslaydi. Holbuki, sovet tizimining qatag'on mashinasini hech qachon tinim bilmay ishlagan. Xususan, 40-50, 60-70, 80-yillarda ham yangidan yangi qatag'on to'lqinlari bostirib kelib, o'zbek qonun posbonlari taqdirini yakson qilib o'tgan edi.

O'zbekiston rivoji uchun katta hissa qo'shgan prokurorlar Abdurahim Yusufzoda, Boobuxun Salimov, Sultonqori Jumaniyozov, Mirzo Qo'qonboy Abduxoliquov, Sa'dulla Po'latxo'jayevlarning taqdiri haqida hikoya qiluvchi stendlar, ular to'qnash kelgan fojialar bilan bog'liq video va sahnali ekspozitsiyalar mustamlaka davring mash'um qiyofasini kishi ko'ngida gavdalantiradi.

Bugungi kunning muzeysi, albattra, raqamli bo'lishi kerak, - deydi Bosh prokuraturaning Kadrilar boshqarmasi boshlig'i o'rino sari Oybek Sultonov. - Biz ham yangi raqamli texnologiyalar, eng so'nggi texnikalar, xususan, sun'iy intellekt imkoniyatlaridan keng foydalani, "Adolat hamisha g'o-lib" nomli prokuratura sohasi tarixiga bag'ishlangan mepping - shou tayyorladik. Shuningdek, Rossiya, Qozog'iston, Turkiya kabi davlatlar tajribasini o'rganib, surgdagilarning mehnat lagerlari va qahramonlar mulyajalarini yasab, taqqim etdik. Yana bir jihatga e'tibor qaratish kerak. Ba'zilarda prokuraturaning o'zi jazo-lovchi organ emasimdi, degan savol tug'iladi. Aytish lozimki, arxiv ma'lumotlarida millatimiza nisbatan qatag'on bizga millatdosh bo'lmagan xodimlar tomonidan tashkil etilgani hujjetlar bilan o'z isbotini topgan. O'zbek prokurorlar esa bir-ikki, uzogi uch-to't yil ishlab, qatag'onga uchrab ketgan.

Biz har bir eksponatga prokuratura arxivi hujjatlarni birkirganganiz.

Muzeyning o'ttizinchilarni qatag'oniga tegishli bo'limlariga o'tganimizda ko'pchilikning eti junjikib, badanini sovuq ter bosdi. Muzeyning bu bo'lmalarida o'sha mash'um qatag'on kunlarining sovuq nafasini sezganday bo'ldik. Ayniqsa, 1912-yilda qurilib, 1916-yilgi Jizzax qo'zg'oloni ishtirokchilarini sudaqcha hibsda saqlangan, xalq orasida Qizil armiyachilar turmasi nomi bilan mashhur bo'lgan qamoqxonadan keltirilgan tarixiy eshil o'tmishga ochilgan vaqt qopqasiday taassurat qoldiradi. Mahkumlarni otuv jarayoni mulyaj va revizitlar yordamida aks etgan bo'lib, audio vositalar bilan boyitilgan.

Qolaversa, surgun qilingan huquqshunoslarning ayanchli taqdiri ko'rsatilgan KarLAGdagini mehnat lageri, Mirzo Qo'qonboy Abduxoliquvning Jizzax qo'zg'oloni ishtirokchilarini ustidan bo'lgan sudda ko'rsatgan jasorati, o'zbek zamonaviy huquqshunosligining asoschilaridan biri Muhammadjon Mo'minov va uning rafiqasi Diloro Yusupovalarning tergov jarayoni-dagi uchrashuvni, O'zbekiston Bosh prokururasining mas'ul rahbaridan biri, keyinchalik, Oliy sud raisi bo'lgan Sa'dulla Po'latxo'jayevning sudi ham zamonaviy audio-video vositalar bilan jonlantirilgan.

Zamonaviy muzeychilik vositalardan keng va samarali foydalilanigan kishini o'sha darr muhitiga olib kiradi va qatag'onga uchragan prokuratura xodimlarining achchiq qismatini, mardonavor kurashini, ular boshdan kechirgan og'ir kurnarni chuoqroq his etishga imkon beradi. Bu imkonni muzeyning nodir eksponatlaridan biri bo'lgan "qora qarg'a" nomi bilan mashhur tarixiy avtomobil yanada yaqqolroq namoyish etadi.

"Oyna" installyasi esa qata-g'on yillaridagi jamiyat qiyofasini aks ettirgan. Ummumani olganda, bu yerdagi har bir detal tarixning achchiq kunlariidan hikoya qildi. Oyog'ingiz ostidagi zax qamoqxonanu muhitini ifoda etadigan beton pol, boshingiz ustidagi temir panjara, uning tepasida nohaq qamalgan mahbuslar ruhini yanchib o'tayotgan harbiy etiklar...

Muzeyan og'ir taassurot bilan bilan tashqari chiqdik. Mustaqillik ne'mati o'z-o'zidan kelmagan, bu yo'lda ne-ne ko'ngil ko'zi ochiq, fikri teran vatandoshlarimiz shirin jonini qurban qilganini yana bir bor yurakdan o'tkazidik. Vatan tarixiga daxldorlik tuyg'usi qalbimizni qoplab, birdan ang-ladikki, yurakni bugunning o'tkinchi tashvishlaridan tarixiy og'riq tozalar ekan.

Musulmon NAMOZ,
Shavkat DO'STMUHAMMAD
Abdumannon MUHAMMAD
olgan suratlari.

O'ZIMIZNI... O'ZIMIZDAN QUTQARAYLIK!

Boshlanishi 1-sahifada.

Yaqinda ijtimoiy tarmoqlarda Yevropaning qaysidir bir shahrida tirband avtobusda kitob o'qiyotgan bolakayning suvrali berildi. Qalko ko'zi ochiq odamlar uchun, butun dunyoda Yaxshilik, Ezgulik, Odamiylik va Hayrat timsolida namoyon bo'idi u. Ha, biz shu ahvolga keldik: kitob o'qiyotgan bolakayni ko'rsak, hayratlanamiz... Aslida, bu foja emasmi?

Ba'zida menga, "O'zingiz ham hikoyalaringizni interneta joylaysiz-ku, qo'telefon bo'limasa, sizning yozganlarining o'qimasidik-ku", deya izza qilmoqchi bo'ladi.

Men yozganlarimi kitob holida ham chiqarishim mumkin, faqat telefonga termilgan omma dumyoda adapbiyot, yaxshilik va ezgulik degan narsalar ham borligini bilib tursin, hech bo'limasa, kimdir o'qiydi-ku, degan fikrda internetga narsa joylaman. Aminmanki, bugun ijtimoiy tarmoqlarga qalb harorati sezilish turgan adapbiy asarlari, she'r va maqolalar, tarjimalar joylayotgan ziyoililarimda ham shunday fikr bor.

Kitobsizlik kasaliga yo'lliqsan jamiyatda odamlar ruhiy mohiyatini yo'qtib qo'ymasin, degan maqsadda internetdan minbar topgan adlib sho'r, tarjiman va jurnalistar, olimlarimizga ta'zim qilaman. Xudoga shurk, ozmi-ko'pmi bular ommani nurga yuzlantirishga urinmoqdalar va bunga umid qilmoqdalar... Bu o'rinda barcha adapbiy - ma'naviy saytlar, ma'rifiy tarmoqlarga tashakkur aytaman. O'zim ko'rib-bilib, o'qib borayotgan zamondosh ziyoililarimning xayriy ishlari, garchand, jaholat bo'roniga qarshi qo'lda shamchiroq ko'tarib chiqqan darveshni eslatsa-da, uning nuri zulomotni yoritishiga ishonaman, agar ishonmasam, bu dumyoda ezgulik degan tushunchaning "e" harfi ham qolmaydi, bunday dunyoda yashashning nima ma'nosi bor?!

Hamon kitob nashri yo'lida ter to'kayotgan, biri ikki bo'lishi dargumon noshirlarimizga ta'zim qilaman. Moddiy jihatdan so'l qurib, zo'rg'a nafas olayotgan bo'lsa-da, darr zarbasidan o'zini bazo'r o'nglab, oyoqda arang tik surgan nashriyotlarimiz, bu

muhitda o'zini ortiqchaday sezib, qimtinib turgan, qay bir eshiklar oldidan obunasi abgor holda bosh egib qaytayotgan gazeta-jurnallarimiz, ularning muharrir-u muxbirlari oldida bosh egaman. Iltimos, yiqilmanglar, sizlar taslim bo'sangiz, ko'p narsa qo'ldan ketadi. Ha, ko'p narsa...

Kitoblar hech qachon hech kimga yuk bo'lmaydi. Chunki kitobda dunyoning yuki, dunyoning mohiyati bor. Ular dunyoni qutqarib qolishi mumkin. "Dunyoni bolalarga beraylik, hech bo'limasa bi kungina bolalarga beraylik...", degan ajida bilan ulg'aygan katta avlod vakillari endilikda, bu tagdar tushunchaning mohiyati o'zgaranini ham sezib turibmiz. Mayli, dunyoni bolalarga bermaylik, faqat qo'limizdan keladigan ish, bolalarimiz telefon qaramligidan qutqaraylik. Buning uchun o'zimiz qo'limizda kitob olishimiz kerak, albatta...

Yana bir gap; ta'lim tizimining tepasida turganlar o'ylab ko'rishar, ehtimol, bolalar nashrinarini tekin qilish kerakdir, hech bo'lmaganda, har bir sinfga bittadan o'quvchilarning gazet-jurnali kirib borsa, muallim shu nashrardagi she'r va hikoyalari, maqolalar yuzasidan ham uga topshirilqlar bersa, balki bolalarimizda kitob o'qish ko'nikmasi shakllanarmidi... Axir o'sha nashrarda millat mafkurasi, qadriyatlarni, davlat

siyosati mohiyati bolalarbop tilda aks ettiriladi. Har holda, bola bu dunyoda shunday o'qiydigan narsalar ham borligini, dunyo faqat telefonidan iborat emasligini aklarmadi, deymayda.

Yana bir orzu, iiltimos, kulmang, O'zbekistonda bir kunni Kitob kuni deb belgilash kerakmikan. O'sha kuni televide niye, radio, barcha saytlari ertalabdan kitob haqida gapirsa, ota-onalar, bobo-momolar uyiga farzandlar hamda nabiralar uchun kitob ko'tarib kelsa, mayli, bozorto'rva da sabzi-piyoz bilan birga bir donagina bolalar kitobi bo'lsa! Amaldormi, hokimmi yo vazirlik, xullas, Prezident aytgandan keyingina o'qigan maktabiga kitob sovg'a qilganlarning (esingizdam) bari-barining qo'lida hech bo'limasa o'sha kun bittagina kitob bo'lsa! Xullas, kitob kunini muqaddas bayramday o'tkazsak...

Siz dunyoni qutqarishga urinmang, o'zingizni o'zingizdan, ya'ni, Insonni Insondan qutqarishni o'rganing, shuning o'zi yetadi. Shundagina siz dunyoni qutqarasiz. Nimadan deysizmi? Axloqszilik, fahs, yovuzlik, o'chko'zlik, hasad, xiyonat, sotqinlik, jamiki urushlardan... Dunyo joyida turibdi, lekin, bugun Inson ilohiy maqomi – insoniylikdan tobora mosuvu bo'lib yorapti.

Yana bir gap. "Jadid" gazetasi chop etila boshlagan dastlabki oyldarda har juma oqshomi "Madaniyat va ma'rifa" telekanali orqali unda chop etilgan dolzarb maqolalarining sharhi berilar edi. Ko'chilik shu ko'rsatuvga o'rgangan edi. Chunki jamiyatda og'riqli muammolar ko'tarilib, taniqli olim, adiblar munozaraga kirishardi. Negadir keyingi vaqtarda ana shu ko'rsatu boshqacharoq, zamona naviyroq formatda qayta tiklash zarur. Aks holda, jiddiy matbuotda ko'tarilayotgan masalalar tor doirada qolib ketaveradi.

Xullas, bosma so'zning qadrini baland tutaylik, demoqchiman.

Qo'chqor NORQOBIL

Microsoft hammuassisini va sobiq bosh direktori Bill Geyts hozirgi bolalar kabi smartfon va ijtimoiy tarmoqlarga chalg'ib o'sganida, katta ehtimol bilan milliarder bo'la olmasligini ta'kidladi. Geytsning aytishicha, aynan bolaligida do'stlari bilan sayr qilib, tashqi dunyoni kashf etishga, xonasida soatlab kitob o'qish va chuquq mulohaza yuritishga sarflagan vaqtleri unga 3,26 trillion dollarlik kompaniyani tashkil etishda yordam bergan.

BIZ HAM KITOB O'QIYAPMIZ

"Asaxiy books" kitob do'konlarini oling, kun-u tun gavjum. Onlaysin buyurtmalar yetkazib berish xizmatini aytmasizmi. Kitob o'qiyotganlar bor ekanni, qator do'konlar soat 9:00 dan 22:00 gacha ishlab turibdi. Poytaxtimizdagisi Chorsu bozori yaqinida qator kitob rastalarini biror kun xaridordan xoli bo'lmaydi. Yangi kitoblar qolib, eski kitoblarining ham bozori yurishgan bugun.

Kitobxonlarning ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyati ham kun sayin ortib bormoqda. Facebook va Telegram tarmoqlarida yuz minglab foydalananuvchilar aynan mutolaaga bag'ishlangan sahifalariga a'zo bo'lgan. Misol uchun, "Kitobxonlar davras" (Facebook) guruhining 80 ming nafardan ortiq a'zosini bor. Bir kunda o'rtacha 10 ta post qo'yiladi, assosan taqriqlar. Postlarga layki bosish, izoh yozish va ularish ko'satkichi ham yuqori.

Xuddi shunday, bugun Telegram messenjerida o'zbek tilida yuzga

yaqin bukblogger kanal yuritmoqda. Bubklogerlar odatda o'z taassurotlarini boshqalar bilan bo'lishishni istovchi kitobxonlardir. Bunda o'z blogida kitoblarga taqrizlar, tanqidlar, tavsiyalar yoki iqtiboslarini e'lon qilib boradi. Bunday biologlarning obunachilarini soni ko'paysa ko'paymoqdaki, aslo kamaymayapti. Masalan, mashshur bloglar: "Kitoblar ombori" – 14 ming 500, "The Stranger" – 10 ming, "Bobil kutubxonasi" – 6 ming 500, "Panda Books" – 6 ming 300, "Mahin's World" – 5 ming 600, "Stoik kutubxonasi" – 3 ming 800, "The Bookfather" – 2 ming 300 auditoriyaga ega.

Ta'kidish kerakki, kitobxonlik guruhlari va sahifalaridagi ming kishi qaysidir artistning qachon ko'zi yorishini, qayerda dam olishini, qanday libos kiyishini kuzatib o'tiradigan o'n ming, yuz ming kishidan afzal va kuchlidir.

Abdulla Qahhor o'tgan asrda yozuvchining haqiqiy bahosi kutubxona

daftarda bo'ladı, deb yozgandi. Bugun bu ta'rif biroz o'zgardi: kitob haqidagi o'quvchi fikrini asosan ijtimoiy tarmoqlardagi kitobxonlik sahifalarini va ularning izohlaridan izlash kerak, menimcha.

Kitobxonlar va kitoblar soni bilan birga kitobxonlik savyasi ham ko'tarilmoqda. Bir vaqtlar yengil-yelpi adapbiyotlar urf bo'lgandi. Bora-bora o'quvchilarning o'zi o'sha asarlarni istedordan chiqarib yubordi. Nashriyotlar qayta chop etmadi.

Xullas, biz kitob o'qiyapmiz. Shu ma'noda ikrom Bo'riboyeidan qimmatli ma'lumotlarni taqdim etgani uchun minnatdormam.

"Hamma o'qiyapti. O'qing!" maqolasi yon daftarchamga ko'chirib olganlarim:

"Respublikada jami 13 ming 46 ta axborot-kutubxonasi muassasalarini mavjud. Ularda 43 million 493 ming 497 nomda jami 71 million 131 ming 175 ta kitob fondi bor".

"Bugungi kunda Milliy kutubxonanining umumiy fonda 8 million 183 ming 235 noma'dan tashkil topgan".

"Hozirgi vaqtida respublika bo'yicha 9 ming 452 ta mahallaning 5 ming 226 tasida kutubxonalar tashkil etilgan. Bu ziyo maskanlarida 260 mingdan ortiq etiborli".

"Endi bor ma'lumotlarni asosida xomaki hisob-kitob qiladigan bo'lsak, ayni vaqtida mamlakatimiz kutubxonalarida 128 million 692 ming 867 ta kitob mavjud. Yana xorijan kirib keladigan 21 tonnadan ortiq kitob mahsulotlari ham bor".

Otabek BAKIROV,
O'ZJOKU talabasi

MUNOZARA VA MULOHAZA

Xususan, taniqli adapbiyotshunos, professor Aftondil Erkinov "Hamma o'qiyapti. O'qing!" maqolasida ko'tarilgan mavzu haqidagi fikr yuritib, yurtimizda kitob o'qishni ommalashtirishga mo'ljalangan xayriy tashabbuslari har tomonloma qo'llab-quvvatlash hamda joylarda oilivay kutubxonalarni ko'paytirish zarurligini alohida kuzatib beradi, - deydi O'zbekiston xalqaro islam akademiyasi rektori M.Komilov.

Shu kuni O'zbekiston xalqaro islam akademiyasi va "Jadid" gazetasi tahririyati hamkorligida har oyda kitobxonlik kechalarini tashkil qilib, milliy va jahon adapbiyoti namunalarining taqdimotlarini otkazish hamda atoqli adiblarimizning ijodini targ'ib qilishda o'zaro hamkorlikni yo'nga qo'yish haqida kelishib olindii.

N.HABIBULLAYEVA

ONAJONIM - TABIAT

Nabotot dunyosining inson hayotidagi ahamiyati qanchalik muhimligi barchamizga yaxshi ayon. Ko'kka bo'y cho'zib turgan salobatli dov-daraxtlar, ko'kalamzor joylar ko'zni yashnatishi bilan birga, havo musaffoligini ham ta'minlaydi. Yashayotgan makonni yashillikka burkash, bog'u bo'stonlar barpo etish inson hayotiga mazmun bag'ishlaydi.

Davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilgan "Yashil makon" umummilliyy loyihasi mamlakatimizda ekologik vaziyatni yaxshilash hamda iqlim o'zgarishlariga milliy yechim sifatida katta ahamiyatga ega bo'imorda, desak yanglishmaymiz.

Sayyora qizib boryapti, 2024-yilda iqlim bo'yicha antirekord yangilanadi. Iqlim o'zgarishi insoniyatni halokatl oqibatlariga olib kelishi mumkin. Birlashgan Millatlar Tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, birgina issiqdan har yili yarim million kishi halok bo'ladı, jahon iqtisodiyoti esa trillionlab zarar ko'radi.

MULOHAZA

QADRIYATLARIMIZ QADI SO'NMASIN

Tasavvur qiling: uyingizga ancha vaqtidan buyon ko'magan qarindoshingiz yoki do'stingiz keldi. Qo'ng'iroq qilgani yoki "boraman", deb ogohlantirgani ham yo'q. Dabburustdan eshik qo'qdi. Iltifot bilan kutib olasiz, hol-ahvol so'raysiz. O'z navbatida u ham. Suhbat asnosida mehmongan razm solasiz, uning kayfiyatini bilishga urinasiz. Ichchingizda o'ylaysiz: "Nega keldi? Biror iltimosi bormi? Tinchlikmikan, ishqilib?" Choy uzatasiz, gurungni davom ettirasiz-u, mehmonning og'zini poylaysiz.

Ma'lum vaqt o'tgach, mehmon turishga ruxsat so'raydi. Ko'chagacha kuzatib chiqasiz. "Uya aytishga tortindi. Tashqarida atysa kerak dardini", degan xayolga borasiz. Mehmon xaylashmoq uchun qo'l uzatadi. Miyangizda aylanayotgan o'y-xayollarni uqqan kabi mayin jilmaydi deydi: "Shu tomonga yo'lim tushgan edi. Sizni bir ko'rib o'tay, anchadan beri ko'rmadim, deb kirdim". Hayron bo'lasiz. Shunday beta'ma yo'qlash ham mumkinmi?

Negadir bunday beg'araz tashrifdan ajablanadigan bo'lib qoldidi. Nega? Ishimiz ko'pmi? Ha, ko'. Vaqtimiz yo'qmi? Shunisiga shoshilmaymiz. Ochig'i, vaqtim yo'q, deb o'zimizni o'zimiz aldaymiz. Agar vaqtidan unumli, aql bilan foydalansak, hamma narsaga ulguramiz. Holbuki, qancha-qancha vaqtimiz bekor ketadi, havoga sovuriladi. Telefonda kerakli-keraksiz gaplar bilan suhbat qurishlarga, barchani ohanrabo kabi o'ziga jalb etgan internetda mazabemaza narsalarga termillib o'trishga ozmuncha vaqtimiz ketadimi!?

Aslida, vaqtimiz emas, hafsalamiz yo'q. Odamgarchilikni, mehr-oqibatni, demak, milliy qadriyatimizni unutib yuborayotgandaymiz. Yangi-yangi imkoniyatlar, sharoitlar yaratilgan sari azaliy milliy urf-odatlarimizni "esimizdan chiqarib" qo'ymoqdamiz. Ilgari odamlar bir-biridan xabar olish, suhbatlashib kelish uchun poyi-piyoda, nari borsa, ot-eshakda borgan. Chunki mehr-oqibat yuksak qadriyat sifatida qadrlangan, qarin-

doshlik rishtalarini mahkam ushlashga katta e'tibor berilgan. Bugun aksariyatimizda mashina bor, shunga qaramay qarindosh-urug'lar, oshna-og'aynilar oldiga borib, yarim soat bo'lsa-da, diydorlashib kelishga hafsaqlilmaymiz.

Hafsalasizlik, go'yoki vaqtini "qizg'anish" oqibatida qarindosh-urug'lar, jigarlar o'tasida silayi rahm susayib borayot. Faqat biron-bir sabab tufayli - to'ymi, tug'ilgan kunni, Alloh asrasrin, ta'ziyami - ko'rishishga o'rganib qolayotganga o'xshaymiz.

Endi masalaning boshqa tomoniga nazar tashlaylik. O'zi tug'ilib o'sgan qishloq yoki shahardan boshqa joyda yashayotganlar uchun bu ishlarni yanada murakkabroq. Ularning tez-tez borib turishi uchun "masofa uzoq" degan "qo'shimcha" bahonasi ham bor.

Tug'ilib o'sgan manzilidan olsida yashaydiganlarda bitta muammo borki, undan ko'z yuma olmaymiz. Rosa izza bo'lganman.

"Yashil makon" umummilliyy loyihasi BMT iqlim o'zgarishlari bo'yicha Parij bitimi doirasida 2030-yilgacha uzoq muddati istiqbolda O'zbekiston Respublikasi iqlim o'zgarishiga qarsh kurashish bo'yicha chora va harakatlarni kuchaytirish borasida oigan xalqaro majburiyatning amaliy yechimidir.

Darhaqiqat, bugungi global iqlim o'zgarishlari sharoitida azaliy an'ana va qadriyatlarimiz asosida yashillikni ko'paytirish, daraxt va buta ko'chatlarini ekish orqaligina kela-jak avlodga musaffo tabiatni yetkazishimiz mumkin.

"O'zbekiston - 2030" strategiya-sida ham "Yashil makon" umummilliyy loyihasi doirasida kamida 200 million tup manzaralari mevali daraxt hamda butalar ko'chatlarini, qalam-chalarini ekish va respublikada 442 ta yashil bog'lar barpo etish belgilanganligi bejiz emas. Zero, yashil olam - musaffo tabiat demakdir. Tabiyi drenaj vazifasini o'taydigan ko'p yillik daraxtlarning ekilishi hududdagi mikroiqlimi yumatadi. Ayniqsa, shaharlarda va avtomobil yo'llari chetida yashil

hududlarni kengaytirish atmosferaga tashlanayotgan iflosantiruvchi modalar miqdorini kamaytiradi. Borilqni yashillikka burkash aholi salomatligini saqlashning asosiy omillardan biderdir. Shuningdek, u global iqlim o'zgarishlarining oldini olishdagi milliy yechim hisoblanishi bilan ahamiyatlidir.

Sirasini aytganda, so'nggi yillarda "Yashil makon" umummilliyy loyihasi doirasidagi ishlarni keng

Birlashgan Millatlar Tashkiloti hisobotiga ko'ra, so'nggi 30 yil mobaynida yer yuzasining 77,6 foizi quruqlashgan. Yer va svidan oqilona foydalanmaslik muammoni yanada og'irlashtiradi. Buning oqibatida, qariyb 3 milliard aholi va jahonda oziq-ovqat ishlab chiqarishning yarmidan ko'pi suv tizimlariga tushayotgan mislsiz yuklamadan aziyat chekmoxda.

Shunday ekan, milliy qadriyatlarimiz va an'analarimizga sodiqlik timosida sifatida mamlakatimiz hududini bog'u bo'stonga aylantirishga yo'naltirilgan "Yangi makon" loyihasi doirasida daraxt ekish tadbirlarida faol ishtirok etish orqali Yangi O'zbekistonning "yashil" taraqqiyoti uchun hissa qo'shish barchamizning fuqarolik burchimizdir. Ushbu umummilliyy tashabbus shaharlarimiz, mahalla-larimizga fayz bag'ishlash bilan birga, yurtimiz iglimini mo'tadil saqlashga, pirovardida tabiatni asrash, aholi salomatligini yaxshilashga xizmat qiladi.

Buyuk bobomiz Ibn Sino bir paytalar "Agar chang va achchiq g'ubor bo'lmasa, inson ming yil yashaydi", deb lutf etgan edi. Bu umrzoq tolega faqat va faqat tabiatni ko'kalam, o'z tabiatimizni ko'rkam qilish bilangina erishiladi.

Xayrullo G'AFFOROV, Oliy Majlis Qonunchilik palatasining Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari qo'mitasi raisi

Davrada yoshlarning fikrlarini tinglab o'tirarkanman, o'zim ham shular to'g'risida gapirdim, miyamda bir savol ta'na-dashnom kabi aylana verdi: "Xo'sh, bu borada o'zing nima qilding, nima qilyapsan? Akalaring, opalaring farzandalardan xabar olib turibsamni? To'rt opangdan uchtasi va yagona singling o'tdi bu olamdan. Birgina opang qoldi. U bilan talashib-tortishib katta bo'lgansan, bir sinfd aqgansan. Shu opangdan oyda necha marta hol-ahvol so'rsayan? Loaqal telefonda bo'lsa ham?" Bu achchiq savol-larga jo'yali javob yo'q...

Tadbirlar tugagandan keyin sheriklarimni kuzatib, o'zim Samarcandda qoldim. Katta jiyanlarimga o'yagan taklifimni aytdim.

— Shamba kuni kechqurun hamma qarindoshlarni to'planglar, — dedim. — Shaharda ishlaydigan-u yashaydiganlar ham kelsin. Bir piyola choy ustida gurung qilamiz.

Ularga ham bu taklif ma'qul tush.

May oyining o'talari. Katta akamning to'ng'ich o'g'lining uyg'a, ishonasizmi, qirqaq yaqin odam yig'ildi. Safarda bo'lgan, uzrli sabab bilan kelolmaganlari qancha. Ochiq'ini aytasam, shularning uchdan birini deyarli yashxi tanimayman. Ko'pini bolaligida ko'rganman yoki umuman ko'maganman. Yonimda o'tirganlardan tanimaganlarimni so'rab oldim.

Uyalib, iymanib boshlangan suhabat asta-sekin avjiga chiqdi, qizq'in gurungga aylandi. Bu dunyodan o'tgan ota-onalarimiz, akalarimiz, opalarimiz, amaki-yu tog'alalarimiz, amma-xolalarimiz, pochchalarimiz, ularning yashxi amallari yodga olindi. Kim kim bilan qanaqa hazillashgani bormi, uy qurish, kuzda ton suvash, uzum uzish kabi ishlardagi hashsharlar, shu jarayonlardagi hazil-huzullar-u hangomalarni eslab miriqib kuldik.

Armiyada, paxta terim paytidagi hangomalar yodga tushdi. Gi'ybatdan, oldi-qochdi, maza-bemazga gaplardan xoli samimiy, dilkash gurung hammaning qulfi dilini ochdi. Yoshi ulug'lar yoshlarga o'z tajribalari haqida gapirdi, pand-nasihat qildi. Yoshlar turli mavzularda savollar berdi, biz kattalar bilganimizcha tushuntirdik. Soat tungi o'n ikkidan

oshdiki, hech kimning turgisi kelmaydi.

Gurungdan maza qilib o'tirar canman, o'yardim: "Bu ham "Ma'rifikat ulashib" loyihasi doirasida o'tayotgan tadbirlarning bir ko'rinishi, amaliy natijasi emasmi? Mohiyat bir xil. Ayniqsa, gulxan atrofidagi gurungga juda o'xshab ketdi, o'ttada gulay yo'q, xolos!"

Suhbat so'ngida "Bu ishimiz juda zo'r bo'ldi. Hammamiz miriqidik, mazza qildik. Ma'rifiy suhabat bo'ldi. Endi buni davom ettirishimiz kerak", degan taklif bildirildi. Birov ha oyda qilaylik, dedi, kimdir uch oyda, dedi. Oxiri mendan so'rashdi: "Siz nima deysiz?"

— Avvalo, mening taklifimga rozi bo'lib, jamlanganlaring uchun ham mangizga katta rahmat. Ko'dilaringki, bu ishimiz barchamiz uchun foydali bo'ldi. Diyordorshidik, miriqib gaplashidik, o'ganlarni esladik, eng muhim, har birimiz o'zimiz uchun nimadir oldik, — dedim. — Endi bu o'tirishimiz davom ettirish borasidagi taklifa kelsak, buni qo'llab-quvvalayman. Faqat masalaga real qaraylik. Har oyda yig'ilish oson emas. Shuning uchun, agar hammaga ma'qul bo'lsa, yilda ikki marta, ya'ni, bugungiday may oyida va kuzning boshlanishi, sentyabr oyida yig'ilsak... Hovlida, ochiq havoda bermalol yayrab o'tirish mumkin.

Barcha qarindoshlar bu fikri ma'qulladi. Hamma tarqagach, biroz hovli aylandim. Garchi, vaqt tungi soat birdan oshgan bo'lsa-da, charchoq sezmasdim, aksincha, kayfiyatim ko'tarinki, o'zimni ancha yengil his qildim...

Kelishuvimizga binoan sentyabrda yana to'plandik. Bu gal ayollar ham keldi. Biz o'g'llarim, nevaralarim, kelinin bilan bordik. Oldingidan ham ko'p odam yig'ildi. Avval qabristonga borib, ota-onam, akalarim, opalarim, amaki-yu tog'alalarim - bu dunyodan o'tgan barcha hesh-aqrabolimiz qabrnizi ziyorat etib, ularning haqiga Qur'on tilovat qildik. Kichkina nevaralarimiga ular haqida gapirib berdim...

Oqshom xuddi avvalgidek, juda maroqi suhabat bo'ldi. Yana yarim tungacha davom etdi. Sentyabr tunining salqinligi ham sezilmadi.

Mamatqul HAZRATQULOV

Boshlanishi 1-sahifada.

Ammo men hamon osmonlarda yurardim. Qaysi institutga hujjat topshirmay, albatta, kiraman, degan ishonchda edim. Tarix fanidan besh, adabiyotdan besh, ingliz tilidan to'rt bahoga topshirdim, lekin oxirgi imtihon – inshodan ikki baho oldim. Shunda men uchun hammasi barbob bo'ldi.

Nazarimda, menga olyi ta'lif dargohlarining eshlari yopiqday tuyuldi. Kayfiyatim tushib ketdi, yuragim bo'm-bo'sh. O'zimni layoqatsiz, keraksiz bir kimsadek his qila boshladim...

Tushkun kayfiyatda Marks va Engelsning o'rindiqa o'tirgan holdagi haykali o'rnatigan xiyobon bo'ylab ketib borarkanman, shundoq ro'paramdan kelayotgan niyoyatda tanish chehrali kishiga ko'zim tushdi. Chingiz Aytmatov... Tushimmi, o'ngimmi?! Yolg'iz o'zil! Chap bilagiga kostumini solib olgan. Boshini quyi eggancha xayol surib kelardi. Men bo'sam – ozg'in, novcha, qora yuzlarini husnuzlar bosgan yigitcha uning qarshisida haykaldek qotib turardim. (Darvoqe, aytish kerakki, Chingiz og'a ham menin yoshimda ozg'in va novcha, burni katta, yuzini husnuzlar bosgan o'smir bo'lgan. Bu haqda men keyinchalik uning xotini Kerez yanganigan xotiralarida o'qiganman).

Aytmatov yerdan ko'z uzmay, chuqur xayolga botgan holda, hatto bir marta ham qarab qo'yam yonginamidan o'tib ketdi. Unga: "Assalomu alaykum, Chingiz og'a!" deyishga kuchim ham, irodam ham, nafasim ham yetmay, o'zimni ochgancha qarab qolaverdim. Axir, umrimda birinchilgina tirk Chingiz Aytmatovning o'zini ko'rib turardimda... Tilim kalimaga kelmas, vujudim muzaq aylangandek edi go'yo. Shundan qilib, Aytmatov yanginamidan o'tib ketdi. Men yerga qoqlig'an qoziqday turib qolaverdim. Xayolimda, u hozir ortiga qayriladiyu, menga qaraydi. Shu taxlit turdim-turdim-da, keyin o'zidan uning ortidan ergashdim. Izma-iz keta boshladim. Talaba yigit-qizlar nari-beri o'tib turishibdi. Hammalari Chingiz og'aga havas bilan qarashar, ko'tarinkin kayfiyatda salomlashishardi. U salomlarga alik olar va yo'lida davom etardi...

U Eski maydondan o'tdi. Men o'n besh qadamcha masofada unga ergashib boryapman, o'zimam bilmayman. Ixtiyorim o'zimda emasday. Agar men ham anovi talabalarga o'xshab salom bersem, salomimga alik olarmidi, deb o'layman. Afsuski, "mening poyezdim ketib qoldi". Aytmatov ku'lrang binoning katta eshidigan ichkariga kirdi. Eshidagi yozuvni o'qidim: "Qirg'iziston SSR Madaniyat vazirligi".

Negadir bu yerdan ketgim kelmay atrofda aylanishib turdim. Agar qaytib chiqsa, u bilan hol-havol so'rashish uchun o'zimni tayyorlag boshladim. Lekin men Chingizim qaytib chiqmadi. U yerda juda uzoq qolib ketdi.

Bu kun men uchun juda muhim kun edi...

Men kitoblarini yutoqib o'qiy-digan sevimli yozuvchimni ko'rgan edim. O'sha kuni na VGKdag'i, na tarix fakultetidagi ko'ngilsizliklar yodimda qoldi. Shu kuni menin orzum ushaldi, o'qish haqidagi orzularim sarobga aylangan esa-da, men qadrion qishlog'imga baland ruh bilan qaytdim. Axir men, kimsan – Aytmatovni ko'rgan edim-da!..

1975-yilning yozida Chingiz Aytmatovni ilk marotaba shu tariqa ko'rgan edim...

...2008-yil. 11-iyun. Chingiz Aytmatov bilan so'nggi uchra-shuvim...

Chingiz Aytmatovning jasadini maxsus samolyotda "Manas" aero-portiga olib kelishdi. Men Xalq yozuvchisi Chingiz Aytmatovning dafn marosimini tashkil etadigan Davlat komissiyasi a'zosi edim. (O'sha vaqtida Qirg'iz Respublikasi madaniyat vaziri edim.) O'sha vaqt, o'sha daqqa, o'sha soniyalarda ko'nglimga hech narsa sig'masdi. Yuragim qayg'u bilan limmo-lim bo'lgan, bo'lak narsaga o'rın yo'q edi.

Samolyotning ulkan yukxonasi ochilib, qizil yog'ochdan yasalgan tobut ko'rindi. Yuragim titrab ketdi.

Mening mahoratlari ustozim, Aytmatovim mana shu qizil yog'ochdan qilingan tobutda olib kelindi...

O'sha, hozir orqasiga o'giriladiyu, menga qaraydi, degan ilinjida Aytmatovga ergashgan ozg'in, bo'ychan, yuzlariga husnuzbuz toshgan yigitlik davrimni esladim.

Birinchilgina alaykum, Chingiz og'a!" deyolmaganimdek, so'nggi uchra-shuvimizda ham nima deyishni bilmay goldim, na yerda, na ko'kdaman, o'zimni qo'yarga joy topolmayman.

Shu kuni butun koinotim, butun dunyom, bor hayotim... shu qizil daraxtdan yasalgan tobutning ichida yotardi go'yo.

AYMATOV...
ATA-BEYIT¹...
MADAT SADIRQULOV...

2008-yil 10-iyun... Bizning Aytmatovim dunyoni tark etgan kun...

... Ko'p yillardan beri yuragimda saqlagan, ko'philikkala noayon bo'lgan bir haqiqatni aytmoqchiman. Tarix uchun bu haqiqatni ommaga oshkor qilish u kishi xotirasini oldidagi burchim, deb o'layman.

Aytmatovdek ulug' inson nomi bilan bog'liq hamma narsa, jumladan, esdaliklar, ma'lumotlar, havo-lalar va dalillar tarixga aylanadi...

Bu kun menin qalbimda abadiy saqlanadi...

10.06.08...

***

... Biz Aytmatov bilan so'nggi marta Chongariq qishlog'ida, Bayimbet Murataliyev og'aning uylarida o'tirgan edik. O'shanda oqsosqollarimiz Omorbay Norbekov va Dovlotbek Shadibekov biz bilan birga edi. O'sha vaqtida rossiyalik kinochilar So'qo'lqo'q yonginasida yozuvchining yubileyiga bag'ishlangan hujjalri filmlni tasvirga tushirishayotgan edi. Tasvirga olish jarayoni bilan band bo'lgan uchun Aytmatov bizning uchrashuvimizga salkam bir soat kechikin keldi. U kirib kelishi bilan hammamizdan ko'nglimiz birdan ko'tarilib, xona ham yorishib ketgandek bo'ldi. Men Chingiz og'aning o'ng tomonida o'tirdim. Buyuk odamning buyukligi eng kichik tafsilotlarda ham o'zini ko'rsatadi-da. Dunyoga mashhur yozuvchi xonaga kirib kelishi bilan noq qechikkani, kuddirib qo'yani uchun hammamizdan uzr so'radi. "Meni bunaqa kutishning hojati yo'q edi. Boshlashingiz kerak edi, Madaniyat vaziri..." – dedi u menga qarab.

O'shanda Chingiz og'ani kutishning ham o'ziga xos zavqi borligini his qildi. Birinsiz tomoqdan hatto suv ham o'tmasdi. Shunda bizda yilning boshida nishonlashga kelishib olganimiz – yozuvchining yubileyini nishonlash bilan bog'liq masalalar bo'yicha fikr almashish imkoniyati tug'ildi. Bafurja o'tirib, barcha tadbirlar to'g'risida maslahatlashib oldik. Chingiz og'aning tashrifni bilan u o'tirgan faxrlri joy go'yoki olamning markaziga aylangandek edi biz uchun. Joy odamni emas, odam joyni tabarruk etarkan-da.

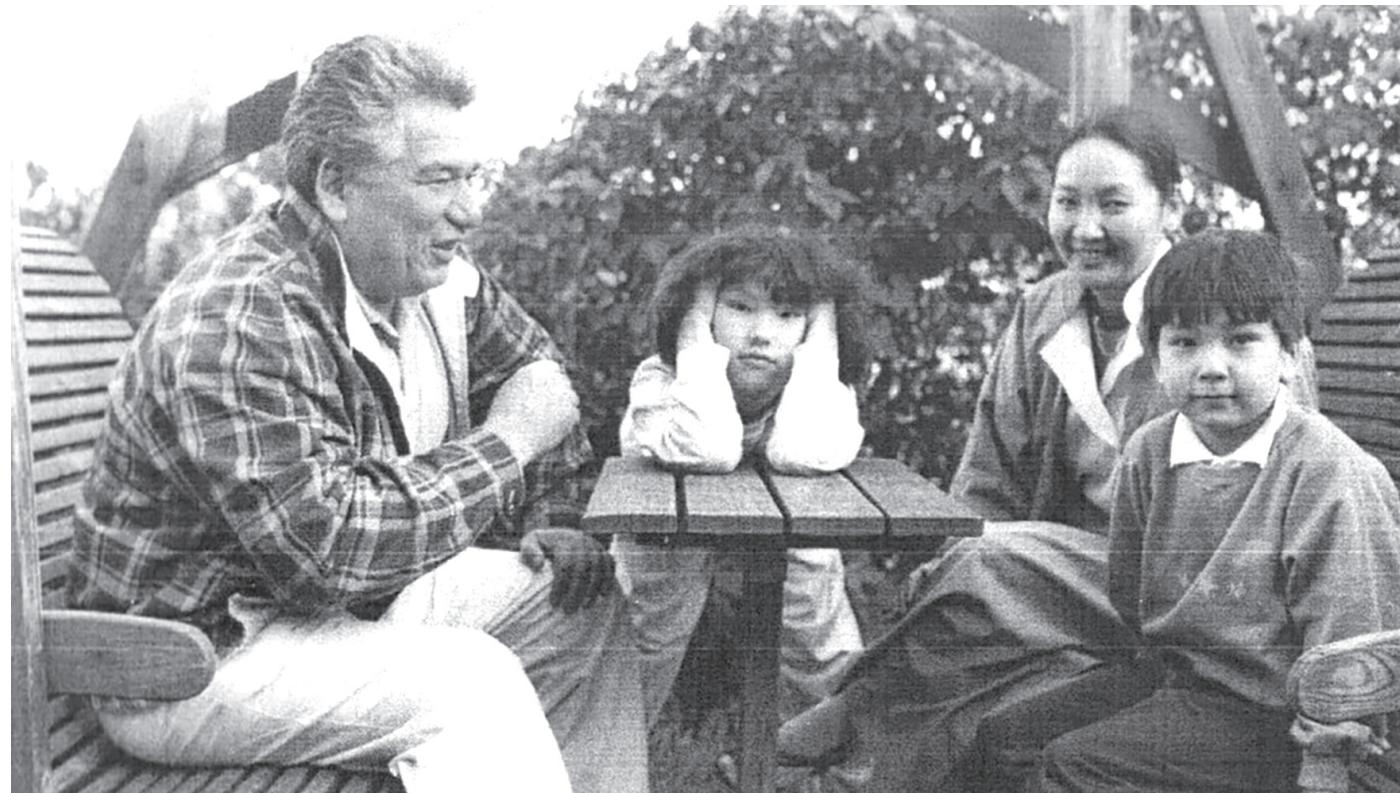
Yuz-ko'zlarimizda unga bo'lgan hurmat, ehtirom aks etar, qalbimiz esa fax-ifixor-la limmo-lim edi. Maroqli va mazmunli suhabat uzoq vaqt davom etdi...

Bir mahal men uning nima-dandir bezovta bo'layotgani, lekin aytishning imkonini topolmaytiganini sezdim.

Ko'p o'tmasdan Chingiz og'a men tomoniga sal egilib qulog'imga shivirladi: "Sulton, sizlarni shuncha kutirib qo'yiganimdan keyin yana vaqti ketsam noqulay bo'lmasmikan, nima deysan?" U shu kuni Olmaotaga uchishi kerak edan. Men bu haqda Beyimbet amakingin (Chingiz og'aning Shakar qishlog'idan kelgan qarindoshlaridan biri) qulog'iga shivirlab xabar berdim: "Chingiz og'a tez ketishi kerak edan, u juda shoshilyapti". Beyimbet amaki shu zahoti ishga kirishdi: sara noze-matlarini dasturxonga tortilishini tezlashtirdi va yakuniy so'zni Aytmatovga berdi.

Albatta... Ala-Archa... – dedi u. Lekin aniq qayerga ekanligini hozir o'zim ham aytolmayman. Senga bir kun muhlat beraman.

CHINGIZ AYTMATOV

Ertaga ertalab taklif bilan oldimga kel.

Madat Sadirqulovning gapi miyamga chaqmoqdek urildi.

– O'yla, o'yla, azizim, – dedi u.

Xonadan chiqishim bilan u orqamidan qo'ng'iroq qildi:

– Ilgiz amaki, Roza opa,

o'g'llariga hozircha hech narsa aytmagin.

Bir qarorga kelganimizdan keyin ularga o'zimiz xabar beramiz.

Kun bo'y shu haqda o'yladim,

tuni bilan shu xayol menga orom bermadi.

Chingiz Aytmatovning

kitobini qo'limga olib ayrim parcha-

larini qayta o'qishga harakat qil-

dim. Shunda ko'zim "Somon yo'lli"

qissasining epigrafiga tushdi:

"Ota, sening qayerga dafn etil-

ganligingni ham bilolmayman..."

Ushbu asarimni, otam To'raqul Aytmatov, senga bag'ishlayman..."

Shu tariqa biz uni otasi To'raqul Aytmatovning jasadi qo'yilgan, o'zi Ata-Beyit deb atagan joyga dafn qildik.

Biz uni ham qirg'iz xalqining buyuk insonlari yotgan joyga qo'yidik.

Ularning bir yerda qo'nim

topishlari taqdirlariga bitilgan edi...

Kechga borib taklifimni qabul qilishmadi, shekilli, deya o'ylay boshladim.

Soat 21.13 da – bu daqiqalar halayim aniq yodimda – Madat Sadirqulov qo'ng'iroq qildi.

– Birinchil tasdiqladi. Ertaga

ertalab Ata-Beyita bor, uni

qayerga dafn qilishimizni aniqla.

Tushdan keyin biz ham boramiz,

jonyi yana bir bor ko'ramiz, – dedi u.

Shu tariqa biz uni otasi To'raqul

Aytmatovning jasadi qo'yilgan, o'zi

Ata-Beyit deb atagan joyga dafn

qildik.

Biz uni ham qirg'iz xalqining

buyuk insonlari yotgan joyga qo'yidik.

Ularning bir yerda qo'nim

topishlari taqdirlariga bitilgan edi...

USTOZ

Olmaotadagi Muxtor Avezov uy-muzeysi kiraverishida ililing taxtachaga Chingiz Aytmatovning "Mening ikkita milliy ziyyatotgohim bor, ularni qalbinga jo qilib xorijiy mamlakatlarga sayohat qilaman, o'zga xalqlar ostosanidan o'taman. Bular – "Manas" va Muxtor Avezov. Bular mening xalqlarimning timsolalaridir", degen so'zlar yozilgan. Har safar bu uy-muzeysiga borganimda, ulug' adibning shu so'zlar yuragimni gururga to'ldiradi.

Ustozga hurmat Chingizning ulug' fazilatlardan biri edi. "Ustoz" tushunchasi azaldan milliy mada-niyatimda ko'prik vazifasini o'tagan. Shu bilan birga, ustozning qadr-qimmati, ulug'ligi shogirdining murabbiyidan o'rganganlari bilan baholanadi. Bu azalay an'an'a. Buning Chingiz Aytmatovimiz "Manas" bilan yashadi, undan ma'naviy oziq oldi, "Manas" uning uchun oltin aso bo'ldi. U "Manas"da yashadi, butun umrini unga bag'ishladi.

Aytmatov bunday ulug' fazilatni ustozni Muxtor Avezovdan meros qilib olib olib yoshlar tez-tez dam oladigan bog' bor ekanligi mening dalilini edi. Uning atrofida Tib-akademiyasi, Milliy konservatoriya, Sport akademiyasi va Bibisora Beyshenaliyeva nomidagi Madaniyat universiteti joylashgan. Lekin qalbimda Ata-Beyita moyillik ko'proq edi. Ertasi kuni ertalab Madat Sadirqulov kabinetiga yetib bordim.

– Xo'sh, takliflar bormi? – so'radi u.

Men tuni bo'y o'ylab chiqqan

barcha variantlarini dalillari

bilan uning oldiga qo'yidim.

Marat Cho'qonovich o'rnidan turdi...

Odati bo'yicha, bir qo'lini shimining

cho'ntagiga solib, o'yanib qoldi.

– Ata-Beyit! – Yaxshi fikr...

– dedi u o'ychanlik bilan. U shu

mahoratlari uchun joyga qo'yildi.

– Bu taklifni Birinchiga yetka-

zaman. Javob qanday bo'larkin?

– Kutib tur... – dedi u gapni qisqa qilib.

Men kabinetdan chiqdim.

"Biz Chingiz Aytmatovdan ayirlidik" degen fikrga hamon ko'nikol-

mayotgandim. Kun bo'y shu

Madat Sadirqulovning qo'ng'iroqini kutdim...

Men kabinetdan chiqdim.

"Biz Chingiz Aytmatovdan ayirlidik" degen fikrga hamon ko'nikol-

mayotgandim. Kun bo'y shu

Madat Sadirqulovning qo'ng'iroqini kutdim...

Men kabinetdan chiqdim.

"Biz Chingiz Aytmatovdan ayirlidik" degen f

kechmi, tug'ilib o'sgan joyimizga qaytamiz. Inson kindigi kesilgan joy haqida ko'p gapirishi bejiz emas. Mening ham kindik qonim to'kilgan zamin xayolimdan ketmaydi", – degandi u o'sha suhbatiimidza. O'shanda men unga tilimning uchi-da turgan yana bir savolimni bera olmadim.

Chingiz Aytmatov bilan uzoq vaqt suhbatalashdi. "Mayli, madaniyat vaziri, men boray. Qablonada kutib turganlar ko'p bo'lsa kerak", dedi va o'nidan turdi. "Boshqa gaplar qolmadi, shekilli? Menimcha, hamma narsa haqida gurunglashdik", dedi xayr-lashayotib.

"Boshqa gaplar" nima ekanligini ikki kundan keyin tushundim. Tashqi ishlar vazirligiga tashrifi chog'ida Chingiz Aytmatovga TURKSOY bosh kotibi lavozimini taklif etishganidan ancha keyin xabar topdim.

Kabinetdan chiqsak, haqiqatan ham qabulxonada besh-olti kishi kutib turgan ekan. Ulug' adib hamma bilan ko'rishib, so'rashib chiqdi. Binodan chiqdik-da, madaniyat vazirligi binosidan Chuy shohko-chasigacha birga bordik. "Balki manzilingizga mashinada olib borib qo'yarmam", desam, u taklifimi rad etib, "Piyoda yurishni juda sog'inganman", dedi. Uning shu oddiyina so'zlarida chuqr ma'no borligini qalban anglab turardim. U ona yurtini sog'ingan edi. Uning ko'chalarida yakka-yolg'iz yurishni sog'ingan edi.

Har doim Chingiz Aytmatov suhbatlariidan hayratga tushardim. Rostini aytksam, anchanan buyon qalbimdaunga bermoqchi bo'lgan pinhona savolim bor edi. O'sha vaqtida shu savolni berish vaqt vaqtgandek tuyuldi va so'rashga qaror qildim.

– Men anchadan beri sizga bir savol bermoqchi bo'lib yuribman, – dedim. Og'a yurishdan to'xtadi va menga qarab:

– So'rang, – dedi.

– Siz turli axborot manbalari va gazetalarda yozilayotgan maqolalarni o'qiyapsizmi? – deb so'radim. U javob berishdan oldin og'ir bir xo'rsindi-da, agar o'zi o'qimagan taqdirda ham tanishlari ular haqida mutazam xabar yetkazib turishganini aytdi.

Men o'sha vaqtlar tez-tez chop etilayotgan Chingiz Aytmatov haqidagi kamsituvchi, unga nisbatan ig'vo-tuhmat bilan to'la bo'lgan maqolalarni nazarda tutgandim.

Ayrim yozuvchilar, gazetalar, sariq matbuot vakillari uning "Jami-la"sidan boshlab shaxsiy hayoti va boshqa narsalarni kovlashib, ulug' adib nomiga soya solishi mumkin bo'lgan maqolalarni, xabarlarini bera boshlagandi.

– Nega bu tuhmatchilarga munosib javob bermaysiz, airix bu holatga jum qarab turish mumkin emas-ku! – dedim men. Aytmatov chuqr xo'rsindi. Joyida turib qoldi, nazarimda, hozir u yerga chilarchin bo'lib sochilgudek edi. Xayolimda oyog'im ostidagi zaminki kirkiga bo'lingandek bo'ldi.

U men tomonga keskin o'girildi, joyida to'xtadi va:

– Sulton, aytin-chi, agar men samoda baland parvoz qilayotgan burut bo'lsam, umrida botqoq, loydan boshqa hech narsani

NASR VA NAZM

12-DEKABR - HAMID OLIMJON TAVALLUD TOPGAN KUN

O'ZBEKİSTON

Vodiylarni yayov kezganda,
Bir ajib his bor edi manda...
Chappor urib gullagan bog'in,
O'par edim vatan tuprog'in.
Odamlardan tinglab hikoya
O'sar edi shoirda g'oya.
Daryolardan kuylab o'tardim,
Ertaklarga quloq tutardim.
Hammasini tinglardim, ammo,
O'xshashini topmasdim aslo.

O'xhashi yo'q bu go'zal bo'ston,
Dostonlarda bitgan guliston, –
O'zbekiston deya atalur,
Uni sevib el tilga olur.
Chiroliidir go'yo yosh kelin,
Ikki daryo yuvar kokilin;
Qorli tog'lар turar boshida,
Gul vodiyalar yashnar qoshida.
Chor atrofda yoyganda gilam,
Aslo yo'qdir bundayin ko'klam.

Tog'lardagi qip-qizil lola
Bo'lib go'yo yoqut piyola,
Buloqlardan uzatadi suv,

El ko'zidan qochadi uyqu.
Dalalarda boshlanadi ish,
Boshlanadi ijod va turmusht.

Kundan-kunga o'sadi paxta,
Barg chiqadi xar bir daraxtda,
Olmazorlar gulin to'kadi,

Meva bog'lab shoxin bukadi.
Shaharlarda ishga chiqib el,
Odam bilan to'lar Tekstil.

Bunda bulbul kitob o'qiydi,
Bunda qurtlar ipak to'qiydi,
Bunda ari keltiradi bol,

Bunda qushlar topadi iqbol,

Bunda qorning taglarda qish.

Bahor uchun so'yaydi olqish.

Bir o'lkaki, husnaga boydir,

Buning eng zo'r ko'zgusi oydir;

Bir parcha o't bo'lib bunda kun

Paxtasiga ishlaydi har kun.

Botirlari kanal qazadi,

Shoirlari g'azal yozadi,

Kuychilar o'qiydi yalla.

Hammasing bir istagi bor,
Hammasi ham xursand, baxtiyor.
Bu o'lkada har narsa bordir,
Ko'rmaganlar doim xumordir.
Amu bilan Sirdan suv ichgan,
Zarafshoni loylatib kechgan
Chavandozlar bordir bu elda.
Bahor chog'i pishqirgan selda
Arg'umoqlar qo'shig'i bordir, –
Bu shundayin ajib diyordir,
Dalasida o'smas tikanlar,
Cho'llarida chopmas ilonlar;

Qush uchganda kuymas qanoti,
Odam o'tsa qurimas zoti;

Changov qolib yo'llovchi o'lmas,
Har burchakda boshkesar bo'lmas.

Kulbalarni kelib bosmas qum,
Go'daklarni yutmas och o'l'm.

Odamga baxt va tole yordir, –
Bu shundayin ajib diyordir.

Bunda bulbul kitob o'qiydi,
Bunda qurtlar ipak to'qiydi,
Bunda ari keltiradi bol,

Bunda qushlar topadi iqbol,

Bunda qorning taglarda qish.

Bahor uchun so'yaydi olqish.

Bir o'lkaki, husnaga boydir,

Buning eng zo'r ko'zgusi oydir;

Bir parcha o't bo'lib bunda kun

Paxtasiga ishlaydi har kun.

Botirlari kanal qazadi,

Shoirlari g'azal yozadi,

Kuychilar o'qiydi yalla.

Hamid OLIMJON

Juvonlari aytadi alla,
Pazandasdi yopadi shirmon,
Qarilari kutadi mehmon, –
Bu shundayin ajib diyordir.

Shunday o'ika doim bor bo'lsin,
Shunday o'ika elga yor bo'lsin.
Omon bo'lsin og'ayinilar,
Omon bo'lsin do'starning bari.

Doim bo'lsin Vatanim omon,
Shunday bo'lsin bu butun jahon.

Shaftolizor bog'larni ko'rdim,

Gul ko'kargan tog'larni ko'rdim,

Mehr qo'yib o'pgan sari oq,

Oppoq bo'idi bu aziz tuproq.

Vodiylarni yayov kezganda,
Bir ajib his bor edi manda...

MUTOLAA

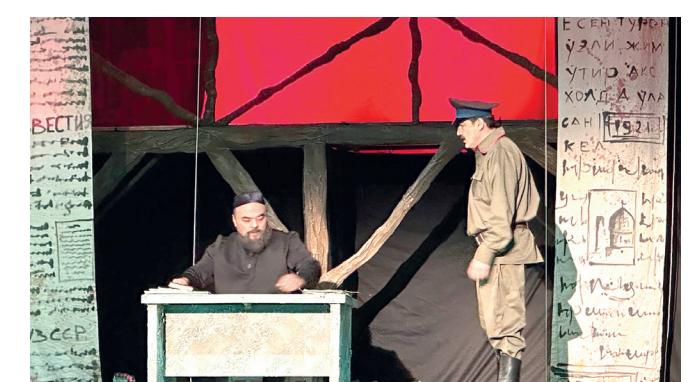
Shunday asarlar,
kitoblar borki, hatto bir
o'qishda uni to'liq anglab
bo'lmaydi. Qo'iga olib uni
qayta-qayta o'qir ekansiz
yangidan yangi ma'no
kelib chiqaveradi. Buni
o'qirmanlar yuraklar
to'iqinlanib ta'kid etadi.

YANGI TOMOSHA

SAHNADA MILLAT OYDINLARI

Ayni kunlarda Muqimiy nomidagi O'zbekiston davlat musiqali teatri sahnasida "Jadidlar" ("Millat oydinlari") deb nomlangan spektakl namoyishi bo'lib o'tmoqda. Mazkur sahna asari o'tgan asrning boshlarida Turkiston ozodligi uchun kurashning oldingi safarida turgan Abdulhamid Cho'lpion, Fitrat, Munavar qori Abdurashidxonov, Is'hoqxon Ibrat, Abdulla Avloniy, Abdulla Qodiriy, Hamza Hakimzoda Niyoziy kabi millat oydinlarining hurriyat yo'lida chekkah zahmat va mashaqqatlarini yoritib berishga bag'ishlangan.

Bu millatparvar insonlarni mamlakatda jiddiy o'zgarishlar qilish, xalqning ma'rifatini oshirish, oddiy kishilarni dunyoviy ilm-u fundagi o'zgarishlardan xabardor qilish yo'lidagi xatti-harakatlar o'zaro birlashtiradi. Bir millatdan bo'lgan ayrim kishilarning zehniyatida daqqiyunusdan qolgan tushunchalar hukmon bo'lgan davr asardagi qaramaqshiliklarni kuchaytirgan. Zamonning notinchligi, Fitrat, Cho'lpion va Abdulla Qodiriy kabi ziyoilarning otuvga hukm qilinishi kabi sahnalar tomosha ta'sirchanligini hamda haqiqiy vatanparvar insonlarga nisbatan hurmat hissini oshirisha xizmat qiladi.

"Jadidlar" ("Millat oydinlari") asari To'ra Mirzo va Doston Haqberdiyev tomonidan yozilgan bo'lib, unga Olimjon Komiljonov musiqi bastalagan. Asarni rejissori Doston Haqberdiyev sahnalashtirgan. Sahnalashtiruvchi rassom – O.Namozov, liboslar rassomi – M.Choriyorov.

Spektaklda asosiy rollarni teatrning tajribiali va yosh aktyorlari Aziz Latipov (Avloniy), Tohir Rahimov (Fitrat), Umid Shodmonov (Munavar qori), Hamid To'xtayev (Ibrat), Qobil Umirov (Cho'lpion), Iqbol Oshiqov (Qodiriy), Ravshan Ibrahimov (Hamza) va boshqalar ijtimoiy etgan.

O'z muxbirimiz.

DIL TUBIDAN CHIQQAN BITIKLAR

Shu kabi kitobxonlar ko'ngliga kirib, allaqachon ularning qalb ohanglariga hamohang bo'lishga ulgurgan asarlar sirasiga Orziquev Ergash muallifidagi roman, qissa, hikoya va badialarni ham kiritishimiz mumkin. Yaqinda O'zbekiston Yozuvchilar uyuşmasi homiyligida chop etilgan Orziquev Ergashning "Tanlangan asarlar" i to'plami kitob ixlosmandlarini juda-juda mamnun etdi.

Kitobdan joy olgan "Shohsanam" roman – visolsiz muhabbat to'g'risida. Bu borada adabiyotimizda ko'plab asarlar yaratilganiga qaramasdan ushbu romanning sevib o'qilishiga asosiy sabab ko'pchilikda uchraydigan odamlarning qismatini o'ziga xos yo'sinda tasvirlanganidir. Muallif romanda muayyan jamiyatimizda yashayotgan odam hayotini aks ettirish bilan birga, o'ziga xos va betakror shaxsiyat egalarining ruhiyat olami manzarasini chizishga ham alohida e'tibor qaratgan.

Kitobdan o'rinni oshgan to'rt qissadan biri bo'lmish "Yulduzsiz osmon" ifoda jozibadorligi jihatidan o'qirman ko'nglidan o'zgacha o'rinni oladi. Ushbu asarida ham muallif o'zi yaxshi ko'rgan va puxta o'rgangan bos qahramonning xayoliy subhati usulidan foydalananidir. Qissa voqealarida Ikkinci jahon urushi davridagi odamlarni aks etgan bo'lib, romantik tabiatli o'smir qiz – Mohiraning qaysidir frontda jang qilayotgan sevkilisi – Jo'ra bilan xayoliy subhatlari tasvirlanadi.

Xulosa o'rinda shuni aytmoq joizki, to'plam haqida yuqorida keltilirilgan bizning sayozgina fikrlarimiz undagi asarlarining barini o'zida jam etolmadi. Yaxshisi, badiiy ozuqa olish maqsadida bu to'plamni o'zingiz bit o'qib ko'ring. Shunda yozuvchining ijod olami bilan yanada yaqinroq tanishish imkoniyatini qo'nga kiritasiz, aziz kitobxon.

Abduvosit ABDURAHIMOV
O'zMU talabasi

Dilfuza Qarshiboyeva
tarjimasi

Boshlanishi 1-sahifada.

Men ham bu boroda Omon Matjon hazratlaridan o'tkazib bir gap ayta olmayman. Biroq boshqa bir masalani o'ylab ko'rish kerak, deb o'yayman. Sho'ro davrida ko'pgina mumtoz shoirlarimizga yopishtirilgan "saroy shoiri" degan yorliq Ogahiy bobomizni ham chetlab o'tmagan.

Har tuzum, har bir sultanat zamonasidagi ijodkorlarning o'ziga xizmat qilishlarini istaydi va bu tabbyi istakning bir qarashda hech bir yomon tonomi yo'qday. "Bir qarashda" deyishim boisi shundaki, gap istakning qandayligida. Hozirgi davrida kuzatilayotganidek, davlat hokimiysi ijodiy jarayonning tabbiy kechishini ta'minlashni o'z vazifasi deb bilsa, nur ustiga nur, lekin sho'rolar tuzumi adabiyotning, hatto mafkuraga ham emas, mafkurabozlikka xizmat qilishini istadi. Bu talab hatto mumtoz adabiyot oldiga ham qo'yildi. Oqibat shu bo'ldiki, oq qora deb talqin qilindi, musulmon kofir deb.

Bunday ishtutim, bunday soxtakorlik sho'rolar tuzumini ichdan yemirib, uning tanazulga yuz tutishiha olib kelgan asosiy sabablardan biri bo'ldi. Adabiyotga "Uni yoz, buni yoz!" deb musht o'qtalmaslik kerak edi, undan ham battari, bobolarimizning mumtoz asarlarini teskarliq qilishga olimlarimizni majburlamaslik lozim edi. Adabiyot katta ma'noda olib qaraganda o'z ishini bilib qiladi. Unga ko'satma emas, unga madad kerak.

*Ey ko'ngil, odam xayol aylab dema nodonga so'z,
Chunki ul inson emas, topsang degil insonso so'z.*

Yana bir masala mumtoz she'reyatimizning turkiy va forsiyida baravar rivoj topgani haqida. Forshe'riyati azaldan ahli basharni o'zining "ko'lami" bilan hayratga solib keladi. Bunga Gytotuning "Sharq-u G'arb devoni"yu, Sergey Yeseninining "Fors taronalari" dalli. Griboyedov forsiy tilda g'azallar yozgan. Mirzo Abdulqodir Bedil ijodi esa forsiy she'reyat turkiy o'kalarni naqadar maftun qilganligiga dalil... Bu endi hududiy ko'lam faqat jug'rofiv bo'lib qolmasdan, davrlar jihatidan ham "yangi va yangi, xilma-xil" bo'lganligini ko'satadi.

Mazkr bobolaramiz qay darajada vatanparvar, to'g'rirog'i, millatparvar bo'lganliklarini yana bir sinot orqali ta'kidlab o'tay. Ushbu ijodkorlar mansub bo'lgan tabaqa forsiyidan tarjimalarga muhtoj emas edi. Ular u yoki bu darajada fors tilini bilar, forsiy asarlarini aslyatda o'qir, shuning uchun tarjimalarga, takror aytaman, deyarli muhtoj emas edilar. Demak, forsiyidan turkiyga bo'lgan badiiy tarjimalarga oddiy xalq - turkiy tilli millatimizgina muhtoj edi. Bu azizlarning sa'y-harakatlari o'z xalqining, ya'ni forsiydan bexabar bo'lgan o'zbeklarning forsiy adabiyotdan bahramand bo'lishlariga qaratilgan edi.

Ijodkor qaysi tilni yaxshi bilsa, shu tilda yaxshiroq yozadi. Shu tilni yaxshiroq

tushunadi, shu tilni yaxshiroq ko'radi, albatta. Ikki tilni ham barobar bilgani hollarda ijodkorlar o'z ona tillarida ijod etganlar. Asarlar bitganlar. Zullisonaylik, fikrinchalik, bab-barobar bo'lmaydi. Shoir albatta, dilga yaqinroq tili tomonga "og'ib" ketadi. Menga, albatta, Shermuhammad Munisning ham, Oqahiyning ham, Rojiyning ham, Komil Xorazmiyning ham, avvalo, o'zbek tilimizdagi manzumalar ma'qul. Ahmad Tabibiyyning o'zbekcha g'azzallarini qayta o'qib taqqoslab ko'rishim kerak. Oqahiyinikidek tafakkur darajasi baland bo'lmasa ham, Tabibiyyning forsiysi birmuncha tabiiyiq. Ehtimol, forsiy-zabon bo'lganligi uchun, balkim menga shundan tuyulgandir...

Xiva xonligida forsiy tilning turkiy til bilan barobar davlat tili maqomida bo'lishi ilki o'rta asrlardagi madaniy harakatning so'nib borayotgan davomi edi. Qolaversa, adabiy jarayon hamisha ham davlat tili maqomi bilan hisoblashavermaydi. Xalq hamisha o'zining ko'nglidagi tilda gaplashadi, ijod qiladi, adabiyot yaratadi. Hali yaqin o'tmishda ham bizda rus tili davlat tili maqomida edi. Biz o'zbek tilida ijod qilishni to'xtatmadik. Taqdir taqozosi bilan dil tili rus tili bo'lganlar shu tilda asarlar yaratishdi. Farq shundaki, bizda rus tili ishtirokidagi zullisonaylik fors tili ishtirokidagi zullisonaylik singari rivojlanmadidi. Chunki rus tili o'z tabiatiga, an'analariga ko'ra, o'zbek tiliga fors tili darajasida yaqin emas. Shundan kelib chiqib, dadil aytish mumkinki, forsiy til ham Oqahiyning ko'ngil tillaridan bo'lgan va bu tilda u ana shu ehtiyojidan kelib chiqib ijod etgan. Zero, fors adabiyoti, xususan, forshe'riyati buyuk adabiyot, buyuk she'reiyat bo'lib qolaveradi. Bu jarayonda Oqahiy, Oqahiyning salalari va vorislarning munosib hissasi borligidan biz cheksiz iftixon tuyamiz.

*Ey, shoh, karam aylar chogi
teng tut yamon-u yaxshini,
Kim mehr nuri teng tushar
vayron-u obod ustina.*

Navoiyxonlik, ogahiyonlik tadbirlerida ishtirok etib turishimga to'g'ri keladi. Ba'zi bir masalalarda Navoi yoki Oqahiy davri liboslarini boplab joyiga qo'yishadi-yu, Alisher Navoi yoki yoki Muhammed Rizo Oqahiy davrining tafakkurini o'lashtirishga kelganda ish keskin chatqlashib ketadi. Bu... Kechirasiz, nima deyishni bilmayman, bu... deylik, skafandr kiyvolib kosmonavtlirk da've qilishdek bir gap. Gap sallada emas, kallada ekanligini anglash vaqtiga yetdi allaqachonlar.

"Yaxshi yoza olmayotganligini kechirish mumkin, biroq yaxshi yozishni istamaganining kechirib bo'lmaydi!" deb yozgan edi Abdulla Qahhor "Yoshlar bilan subhat" kitobida. Shu iborani sal o'zgartirib "Mumtoz adabiyotni tushunmayotganining kechirish mumkin, biroq tushunishni istamayotganining mutlaqo tushunib bo'lmaydi", deb bermalol aytса bo'ladi. Chunki u yoki bu buyuk siyoni tushunmaslik, ular yashab o'tgan vaqtidan bera qancha asr o'tgan bo'lsa, shuncha asjni tushunmay qolish degan gap. Bunchalik bayabat g'aflatni ortmoqlab yashash ma'naviy jihatdan qattiq bukchayib yurish bilan barobar.

Raso bo'lismiz uchun timimsiz, iloji boricha uzlusiz mutolaa qilishimiz kerak. Xalqimizning qancha foizi Oqahiy hazratlarini biladi-yu, qanchasi bilmaydi, bunaqa hisob-kitob statistikaga bo'ysunmaydi. Ma'naviy jihatdan hayotiy muhim zaruratga aylanmasa, bu muammoning bartaraf bo'lishi qiyin.

Har yili Oqahiy hazratlari tavallud sanasida u zoti oly tavallud topgan qadim Xiva ga vohada yashab ijod qilayotgan shoir,

yozuvchilar bir kunlik ziyoratga borishi an'anaga aylangan. Ya'ni, biz yilda bir bora Oqahiyni yodga olamiz, xolos. Udayam shoshib, ko'pincha rasmiyatchilik uchungina. Biroq har yili adiblarning ziyoratga borishi Oqahiyning ruhini xalqimizdan umidvor qilib turadi. Shu ham katta gap. Oqahiyning qabrini yo'qtib qo'yayozishdek fojiani boshdan kechirgan xalqimizning jillaqursa yozuvchilar, hech bo'lmasa, yilda bir marta ziyorat qila boshlabdimi, demak, ertaga barcha ziyojolar, indinga yetti yashardan yetmish yashargacha butun xalq oqib keladigan bo'ladi. Bu ziyoratlar umumxalq mutolaa ziyoratiga aylanadi, inshoolloh. YUNESKO istiqomatgoh shaharlarga "muzej shahar" maqomini berar ekan. Illo, inson qadam qo'yamagan har qanday ma'vo, har qanday obida, inson ko'zi tushmagan har qanday kitob huvillab qoladi.

TAHRIRIYATDAN:

Ushbu maqola matbuotda ilk bor chop etilmoqda. Gazetamizning doimiy hamkorlaridan biri Ro'zimboy Hasan o'z arxividan ushbu maqolani topib, Oqahiy hazratlarining tavallud kuni munosabati bilan bizga taqdirm etdi. Qandaydir sabablar bilan hech bir nashrda bosilmay qolib ketgan bu qo'lyozma siz-u bizning ko'z o'ngimizda sokin-vazmin yashab, ijod qilib o'tgan iste'dodli shoir Matnazar Abdulhakimning buyuk ustozlar ijodiga o'ziga xos nuqtayi nazaridan o'quvchilarini bahramand etishi bilan ahamiyatlidir.

JAHON AYVONIDA

QADRIYAT

JAHONGASHTA KASHTALAR

Xalqimiz azaldan qo'li gul insonlarni boshiga ko'taradi. Mehnat-u ijod bilan yashagan elimizning qo'shiqlari, laparlari, allasi-yu termasida hamisha go'zallik va nafosat, mardlik va tantilik tarannum etilgan. Ertaklarimizda er yigitning hunari sharofati bilan tutqunlikdan xalos bo'lgani, vafodor kelinchakning o'z yoriga kashta naqshlari vositasida sirla maktublar yo'illagani naql qilinadi. Yaqin-yaqningacha bo'y yetgan qizlarimiz nuroniy momolardan do'ppido'zlik, tikish-bichish borasida dars olardi, bo'lajak yoriga ro'molcha to'qib, o'zining sepini to'ldirardi. E'tiborli jihat, bunday ezgu an'analar hozirgi zamon bilan uyg'unlashib, tadbirkorlikning yangicha turiga asos bo'lmoqda. O'z hunari ortidan dunyo kezib, elning duosini olayotgan, turmushi farovonlashib, hayotiga mazmun kirayotgan yurdoshlarimiz talaygina. Urgutlik Qurbanoy Turdiyeva ana shunday insonlardan biri hisoblanadi.

Bu chevar ayloning nomi bugun nafaqat yurtimizda, balki xalqaro moda va kashtachilik olamida ham ancha

mashhur. Chunki u milliy kashtachilik san'atini zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirib, bu borada o'ziga xos uslub yaratishga erishgan.

Qurbanoy opa Urgutning viqorli tog'lar bilan o'ralgan chekka bir qishlog'ida momolaridan chevarlik sabogi'ni olayotgan chog'lari dayoq kashta naqshlari qatiga yashringan ramz-u majozlarni milliy liboslarga ko'chirish haqida o'yay boshlagan edi. Keyinchalik u jiddiy izlanishlar olib borib, bu borada salmoqli natijalarni qo'liga kirtildi.

Xalqimiz orasida milliy kashtachilikka ehtiyoj kattaligini sezgan Qurbanoy Turdiyeva dastlab Urgut kashtachiligi an'analarini yangicha ko'rinishda taqdim etishga jazm qildi. Bu borada muayyan yutuqlarga erishgan bo'lsa, lekin izlanishdan to'xtamadi. Kashtachilikda o'z yo'lli, o'z uslubiga ega bo'lishga intildi. Maktabda o'qib yurgan paytlarida uyg'ongan qiziqish bora-bora uni yangicha dizayn yaratishga undadi. Ayniqsa, milliy kashtalarimizda qo'llaniladigan naqshlarni zamonaviy kiyimlarga ko'chira boshlagach, tez orada xalqaro e'tirofa sazovor bo'ladi. Hozirda Fransiya, Italiya, Ispaniya, Shveysariya, Xorvatiya, Turkiya va boshqa qator davlatlarda u yaratgan o'zbekcha liboslar milliylikka asoslangan zamonaviy kiyinish uslubining yorqin namunasi sifatida e'tirof etilgan.

Eng muhim, Qurbanoy opa psixologik omillarni ham nazaridan ochirmaydi. Ya'ni, u yaratgan naqsh va rang kombinatiysiylari inson ruhiyatiga jobiy ta'sir ko'satishga yo'naltirilgan. Liboslar esa ekologik toza materiallardan tikeladi. Bunday yondashuv dunyo hamjamiyatida bugun eng dolzarb bo'lib turgan ekologik muammolarni hal etish va tabiat musaffoligini saqlashga xizmat qilishi bilan ham ahamiyatlidir.

Qurbanoy opa milliy kashtachilik san'atimizni dunyo miqyosida targ'ib va tashviq qilish borasida ilmiy izlanishlar ham olib bordi. Uning shu mavzudagi ko'plab maqolalari nufuzli xalqaro ilmiy jurnallarda nashr etilmoqda. Xususan, "O'zbek kashtachiligining tarixiy-madaniy ahamiyati" nomli maqolasida Buxoro, Samarkand va Toshkent hududlarida kashtachilik uslublarining tadriji, ularda aks ettirilgan naqshlar zamiridagi ramziy ma'nolar hamda ularning to'y va diniy marosimlardagi roli atroficha yoritilgan bo'lsa, "O'zbek kashtachiliginin an'anaviy o'rgatishda ustoz-shogird an'analar: madaniy merosni asrab-avaylash" maqolasida esa bu yo'nalishda ustoz-shogird munosabatlarining ahamiyati atroficha tahlil qilingan.

"Charx yigirsang, ip bo'lar, o'rgan degan ko'p bo'lar", deydi dono xalqimiz. Qurbanoy opaning

shogirdlari ko'pchilikni tashkil qiladi. U kishi yosh qiz va kelinchaklarga qo'llidagi hunarini, dilidagi borini qizg'anmay o'rgatadi. To'g'ri-da, elni-ki-elga! Shu xalqdan olganini shu xalqning bolalariga bermoqda. Alisher Navoiy bobomiz aytganlaridek, "Hunarni asrabon netgumdir oxir, Olib tufoqqamu ketgumdir oxir".

Qurbanoy Turdiyeva milliy va xalqaro ko'rgazmarda faol ishtirok etib, o'z mahsulotlarini dunyo bo'ylab namoyish qilmoqda. Respublika "Hunarmand" uyunmasi bilan hamkorlikda ezgu loyihalarni amalga oshirmoqda. Shuhbasiz, u kishining yutuqlari milliy kashtachilik san'atimizning jahon miqyosidagi muvaffaqiyati sifatida e'tiborga loyiqidir.

N.HABIBULLAYEVA

Blumberging ta'kidlashicha, 2022-yil oxirida Maskning Kapitali 200 milliard dollaridan kamroq edi.

Gap shundaki, Yer qobig'i uzlusiz harakatda bo'lib, tektonik plitalar millionlab yillarda davomida sezalarsiz silib boradi. Anchadan buyon g'oyat qiziqarli hodisa kuzatilmoga. Afrika qit'asining shariqiy va g'arbiy qismilari asta-sekinlik bilan bir-biridan uzoqlashayot. Bu ajarish jarayoni natijasida ular orasida yangi okean paydo bo'lishi mumkin.

Efiopiya hududida 56 kilometr uzunkligagi yoriq hosil bo'lgan va u kengayishda davom etmoqda. Buning natijasida yangi suv havzalari paydo bo'ldi.

Eslatib o'tamiz, o'tmishda Pangeya materigi parchalangan buyon dunyo okeani beshta qismiga bo'lingan: Atlantika, Tinch, Hind, Shimoliy Muz va Janubiy. Olimlar Afrika qit'asining kelajakda bo'linib ketishi natijasida yangi, oltinchi ummon paydo bo'lishi mumkin deyishmoqda.

DUNYONING ENG BOY ODAMI

SpaceX va Tesla kompaniyalari asoschisi Elon Musk tarixda sof sarmoyasi 400 milliard AQSh dollaridan

oshgan birinchi odam bo'ldi, deb yozmoqda Blumberg agentligi.

Blumbergning ta'kidlashicha, 2022-yil oxirida Maskning Kapitali 200 milliard dollaridan kamroq edi.

Biroq so'nggi paytlarda u o'sishni boshladi va ayniqsa, Donald Tramp AQSh prezidenti etib saylangach, keskin ko'tarildi.

SpaceX aksiyalari narxi bordaniga oshib, Maskning sof kapitali taxminan 50 milliard dollarga ko'paydi va hozirda 439,2 milliard dollarga yetgan.

Forbs jurnalida hozircha Maskning boyligini rasman 367,5 milliard dollar darajasida qayd etgan. U hamon jurnal milliarderlari reytingida birinchi o'rinda turibdi.

88 YOSHLI QARIYA MUSIQA IMTIHONIDAN O'TDI

Rey Eveley yoshligida piano chalish bo'yicha 7-sinf-gacha tahsil olgan edi. 67 yildan so'ng u 8-sinf imtihonini a'lo bahoga topshirdi. Qariyaning aytishicha, cholg'u asboblarini chalish uning miyasini faol saqlashga yordam beradi, rafiqasi va qizi esa uni imtihon topshirishga undagan.

Boshlanishi 1-sahifada.

Ma'lum bo'lishicha, SSSR Oliy sudining Harbiy kollegiyasi 1936-yil 1-oktyabridan 1938-yil 30-sentyabrigacha 3051 kishini otuvga, 5643 kishini 8-15 yillik qamoqqa hukm etgan. Bu raqamlar ortida qanchadan-qancha taqdirlar, orzular, kamolga yetgan chog'da juvonnarg bo'lgan iste'dod egalari va ularning yaqinlari to'kkan achchiq ko'z yoshlar, faryodlar borligini o'yplash kishini chuqur qayg'uiga soladi.

1938-yil 4-10-oktyabr kunlari Toshkentda SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining sayyor yig'ilishlari o'tkazilgan. Bu yig'ilishlarda 507 nafar o'zbekistonlik otuvga hukm qilingan. Taassufki, hukm ijrosi oshig'ich ijro etilgan – bir kun kechiktirilmagan. Qurbanlar esa aybi bor yoki yo'qligini to'la anglanglamay, yaqinlari bilan vidolashishga ulgurmay hayotdan ko'z yumgan.

Mana, o'sha "qoraxat"lardan biri – SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi sayyor ses-siyasi raisi, harbiy yurist G.Alekseyevning 1938-yil 4-oktyabrdagi O'zbekiston SSR Ichki ishlardan xalq komissari, Davlat xavfsizligi mayori Derenik Zaxarovich Apressyaniga yo'llagan rasmiy talabnomasi qo'llimizda... Unda 1938-yil 4-oktyabrdagi SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi tomonidan ismi nomma-nom keltirilgan 52 mahbus oly jazoga – otuvga hukm etilgani yozilgan. Bu dahshatlari hukmni ijro etish O'zSSR Ichki ishlardan xalq komissari D.Z.Apressyan zimmasiga yuktatilgan.

2012-yili "Sharq" nashriyotida chop etilgan "O'zbekistonda sovetlarning qataq'on siyosati va uning oqibatları" kitobimizda 4-oktyabrdagi otuvga hukm etilgan Akbar Islomovich Islomov haqida mana bu ma'lumotlar keltiriladi: "Islomov Akbar Islomovich, 1896-yili Qo'qon shahrida duradgor ishchi ollasida tug'ilgan, o'zbek, rus-tuzem maktabida, yangi usul maktabida ta'lim olgan. Birinchi jahon urushi tufayli moddiy ahvoli nochor bo'lganligidan Qo'qon shahridagi Obidjon Mahmudovning bosmaxonasi ishga kiradi. "Sadoyi Farg'on'a" musulmon gazetasida, keyin 1917-yilning oxiriga qadar Belskiy bosmaxonasi rus va o'zbek tilida teruvchi bo'lib ishlaydi. 1916-yil Chor hukumatining mardikoroldi siyosatiga qarshi chiqqan, ana shu siyosatni fosh etuvchi murojaatlarni yozib masjidlarda tarqatgan.

U Turkiston muxtoriyati hukumati ochgan yangi bosmaxonada ham harf teruvchi bo'lgan. Qo'qon voqealaridan keyin bosmaxona bo'limida ishlab, musulmon ishchilar ittifoqiga kirib, unga raislik qiladi. 1918-yil avgustida bolsevikkilar partiyasiga kirib, Turkiston ASSR Sovetlarining VI s'yezdida Markaziy Ijroiya Komiteti a'zoligiga saylanadi. 1918-1919-yillarda Toshkentda Ichki ishlardan Tashqi ishlardan kollegiyasi a'zosi, 1919-yil yanvardan avgustgacha RSFSRning Buxoro amirligidagi doimiy vakilligi raisi o'rinosari bo'lib ishlaydi. 1919-yil noyabrdan 1920-yil avgustgacha Turkiston Respublikasi Ichki ishlardan xalq komissari o'rinosari bo'lib xizmat qiladi.

1927-1929-yillari Moskvada O'zbekistonning SSSRdagi doimiy vakili sifatida faoliyat olib borgan. 1929-1932-yillar mobaynida O'zSSR plan komissiyasining raisi, O'zSSR moliya xalq komis-

sari lavozimlarida ishlagan. 1932-yili O'zSSR Markaziy Ijroiya Komiteti tomonidan moliyaviy frontdagagi faol ishlari hamda respublika xalq xo'jaligini mustahkamlashdagi ishtiroki uchun "Qizil Bayroq" ordeni bilan taqdirlangan".

1937-yil 21-yunda to'lg'izilgan kadrlarni hisobga olish shaxsiy varaqasida xotini, bir o'g'li, bir qizi borligi, Toshkent shahrining Oqqo'rg'on ko'chasi 5-uyda yashashi qayd etilgan.

Qahramonimiz haqida o'z davrining yetuk arboblari Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpion va boshqalar chin qalb so'zlarini izhor etganlar. Keyinchalik majburiy ko'sratmalarga binoan quydagicha ma'lumot ham keltiriladi: "1933-yilning qishi va yozida Fayzulla Xo'jayevning uyida markaziy tashkilot rahbariyatining qator kengashlari bo'lgan. Ularda Akmal Ikromov, Fayzulla Xo'jayev, Mirkomil Mirsharopov, Akbar Islomov va Abdullajon Karimov ishtirok etgan. Bu kengashlarda aksilingilobiy tashkilotlar ishlini faoliastirish masalalari muhokama qilinardi. Shu davrda, ayniqsa, 1935-yildan xalq xo'jaligining barcha sohalarida va mafkuraviy frontda aksilingilobiy zararkunandachilik ishlari kengashlari bo'lgan. Eng avvalo, aksilingilobiy ish eski millatchi xodimlarni saqlab qolish va respublikadagi sovet-partiya apparatida rahbarlik lavozimlarini egallab olish bo'yicha harakat olib borilgan. Bu sohada tashkilotlarimiz tomonidan juda ko'p ish qilishga erishildi va 1930-yilga kelib respublikanering deyarli barcha viloyatlarini markazidagi rahbarlik lavozimlarida bizning tashkilotimiz a'zolari bo'lgan".

1937-yil 15-sentyabrdagi tergovda Qoraqalpog'iston oblast partiya komiteti soqib kotibi Davlat Rizayev (u 1937-yil avgustida qamoqqa olinib, shu yil 1-oktyabrdagi qamoqqa vafot etgan), Akmal Ikromov rahbar bo'lgan "Milliy istiqloq" tashkiloti a'zolaridan bire, O'zSSR moliya xalq komissari, aksilingilobchi, millatchi Akbar Islomov bo'lganligi haqida guvohlik beradi.

"Milliy istiqloq"chi Abdullahmed Cho'lpion 1937-yil 10-avgustdagida tergovda Akbar Islomovning bu tashkilotni har jihatdan qo'llab-quvvatlagani xususida shunday yozgan: "Men Moskvadan O'zbekiston ga kelish yo'lida Akbar Islomov bilan birgalikda poyezdda kelardim. Akbar Islomov esa ungacha Kuybishevdan Moskvaga kelgan edi. Akbar Islomov men joylashgan vagonga kirib kelib, xususiy gaplarimizdan so'ng meni kuperisiga, keyin esa restoranga taklif etdi. Suhbatimiz chog'ida Akbar Islomov mening Moskvada bo'lganimda nimalar yozganim, O'zbekistonga ketayotganim sababi va moddiy aholim hamda boshqa sohalarni qiziqib so'radi.

Toshkent vokzalida Akbar Islomov menga pul berdi. O'z mashinasida olib

TARIX TILGA KIRGANDA

Birinchi qator chapdan o'ngga: Yo'ldosh Oxunboyev, Fayzulla Xo'jayev, Akbar Islomov. Ikkinci qator chapdan o'ngga: Tashqi ishlardan vaziri Tursun Xo'jayev, Toshkent shahar soveti raisi Abdulxay Tojiyev.

ketdi va zarur holatlarda menga yordam berishni va'da qildi. Toshkentga kelgach, men Akbar Islomovning xizmat xonasiga kirdim, chunki uning huzuriga to'gridana inqilobiy tashkilotda bo'lganman va aksilingilobiy tashkilot mavjudligi to'grisida bilmaganman. Moliya xalq komissari tizimida aksilingilobiy tashkilotda bo'lganligimni mutfaq inkor etaman. Bayonnomma men tomonimdan o'qildi. Og'zimdan aytigan gaplar to'g'ri.

Ta'kidlash joizki, mahbus Akbar Islomov kamerada bo'lganida unga nisbatan ko'plab jismoniy, ruhiy azob berilib, alohida jazo kameralariga tashlangan. U qo'shni kameralar bilan yo'talish orqali aqloqada bo'lganlikda, mahbuslar orasida turma ichki tartibini doimiy buzganlikda, buzg'unchilik ishlari olib borganlikda ayblangan. Shu sabab 10 kunlik muddatni jazo kamerasida o'tagan.

SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasining 1938-yil 4-oktyabrdagi sayyor yig'ilishida Islomov Akbar Islomovich otuvga hukm qilinib, hukm o'sha kunning o'zida ijro etilgan.

2000-yillarga kelib, uzoq izlanishlardan so'ng Akbar Islomovning Gruziyada oиласи yashagani, o'g'li borligi ma'lum bo'ldi. Stalin vaftodidan keyin qatag'on surbonlari "oqlanib", reabilitasiya qilindi, degan iddaolar yangray boshlagan. Biroq bu siyosat sovetlarga xos ko'zbo'yamachilik va ikkiyuzlamachilikdan boshqa narsa emas edi. Islomovning turmush o'trog'i SSSR Bosh prokurori va boshqa vakolatlari organlarga marhumning nomini oqqlashni, adolatni tiklashni so'rab qayta-qayta yo'llagan murojaatlari e'tiborsiz qoldirilgan.

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor

So'nggi tergovda ayblanuvchi Akbar Islomovga tergovchining "Sizning ishingiz bo'yicha tergov tugadi. Ko'sratmalarga qo'shimchangiz bormi?" degan savoliga u quydagicha javob qilgan:

Ushbu kitob beshta bo'limdan tarkib topgan. Ularning har biri alohida hudud, alohida mavzularni qamrab olnani bilan ham ahamiyatlidir.

Mudofaa, prokuratura, ichki ishlardan adliya kabi organlarda xizmat qilgan, bir so'z bilan aytganda, harbiy sohaning mohir mutaxassisilari, o'z davrining ma'rifatparvarlari qatag'on qilichi ostida bo'la turib, el manfaatlarni himoya qilishga intilgani bugun arxiv manbalaridan yaxshi ma'lum.

"Biz turkistonlik tur bolalari Muxtoriyat e'lon etdik. Endi Muxtoriyatimiz barqaror o'lsun desak, bizga quvvat lozim. Ul quvvat askarlardir. Quvvatimiz bo'lgan askarlakkajon dilila boqub, qalibimizni unga tufta etaylik. Aslo unutmaylik. Och, suvsiz tursak ham boshqa bir narsaga qaramasdan faqat qahramon askarimizni tushunaylik!" Zero,

bu islomiyat, bu turklik, bu millat buning ila yashaydir. Buning ila buyuk bo'ladir. Buning ila shon beradir, buning ila hayot bo'ladir, buning ila muzaaffariyatga noil o'lub jahonni titratadir. Buning ila ajod atomiz bo'lgan fotihlarning, qahramonlarning ruhlarini shod etaylik, moziyimizni xoritga keltirib, istiqbolimizni tayin etaylik. Harakat etaylik. Bir birimiz-la yomon harakatlarda bo'imasdan, dushmanlarimiz-la olishib nom-shon olaylik, iftixor etaylik..."

Turkiston jadidlarining yuqoriga so'zlari va tavsiyalariga butun xalq "Labbay!" deb javob bergan holda o'z ichlari vatanni mudofaa etadigan ko'plab o'g'lonlarni yetishtirib berdi.

"Encyclopedia world" nashriyotida chop etilgan "Harbiy jadidlar xoritasi barhayot" kitobining taqdimoti bo'lib o'tdi.

gapimizga esh bo'lgani uchun uni iqtibos etdik. Millat taraqqiyotini maqsad qilgan jadidlar xalqni jaholatdan ma'rifat sari boshlash asnosida hurriyat yo'lida milliy qo'shinni, sadoqatli harbiy qo'mondonlarni tayanch sifatida ko'rishgani.

Harbiy komissarlar, qo'mondonlar, generallar, komandirlar, qo'yingki, el-u yurt osoyishtaligi, adolat ustuvorligi yo'lida xizmat qilgan qaysiki ziyozi bor bo'lsa, barchasi qatag'on qirg'ini domiga tortilgan. Ana o'sha qahramon ajodolarimizning achchiq qismatidan hikoya qiladi bu kitob.

Mutolaa chog'ida millat fidoyilarining iztiroblarini, ularning ozodlik va hurriyat yo'lida chekkan zahmatlarini his qilasiz, yurt o'g'lonlarining sabr-u matonatiga va cheksiz sadoqatiga guvoh bo'lasiz.

Diyorbek MAHMUDOV

XOTIRA AZIZ

QATAG'ON QURBONLARI

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Haqqul Husanboyev – 1880-yili Andijon shahrida tug'ilgan. Tilmochlik bilan shug'ullangan. Turkiston muxtoriyatini tashkil etilishi s'yezdida ishtirok etgan. 1917-yilndagi Andijon shahridagi "Turon" tashkiloti a'zosi bo'lgan. Oktyabr to'ntarishi davrida Andijon eski shahri va uning tevarak atrofida ishchi va askar deputatlari soveti tashkil qilgan. 1917-yil oktyabrdagi bolsheviklar partiyasiga a'zo bo'lgan. 1917-yil dekabrida Farg'ona oblasti ishchi va askar deputatlari sovetiga saylangan. 1919-yil 4-dekabrdagi Moskva shahrida V.I.Lenin huzurida bo'lib suhabat quran. 1928-1930-yillarda Toshkent oblasti partiya va sovet tashkilotlari mas'ul lavozimlarda ishlagan. 1937-yil hibsga olinib, 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. 1947-yil qamoqda og'ir kasallikdagi vafot etgan.

Yoqubjon Isaqulov – 1885-yili Andijon shahrida tug'ilgan. 1908-yilgacha maktab va madrasada o'qigan. 1908-yili Yangiariq paxta tozalash zavodida ishchi, so'ogra moddiy yordamchi bo'lib xizmat qilgan. 1916-yilgi milliy ozodlik qo'z'olonda faol qatashgan. 1917-yil fevral inqilobi davrida jamoat xavfsizlik komiteti a'zosi hisoblangan. 1918-yil 27-iyunda Andijon eski shahar musulmon kommunistlari firqasi a'zosi, chorikorlar ittifoqining raisi, 1918-yildan musulmon deputatlari Sho'ra raisi o'rinosari bo'lgan. 1919-yil 16-oktyabrdagi uyezd-shahar partiya komiteti raisi o'rinosari va keyinchalik raisi, shuningdek, eski shahar partiya komiteti raisi lavozimlarda o'tagan. 1922-1923-yillarda Andijon uyezdi bo'yicha paxta va boshqa dehqonchilik ekinlari ekish kampaniyasiga rahbarlik qiladi. 1924-yil 28-fevraldan Turkiston paxtachilik qo'mitasiga raisi buyrug'i bilan Andijondagi 20-ton paxta tozalash zavodiga direktor etib tayinlanadi. 1926-yili 6-mayda Samarcanda hibsga olinan. Shu yil 25-26-may kunlari poystax Samarcanda, respublika GPUsi yuboriladi. 1927-yili 1-martda Oxunboyev nomidagi teatr binosida sud qilinadi. Sudda Yoqubjon Isaqulov otuvga hukm qilingan. Shunda u endigina 46 yoshni qarshilagandi.

Qayumjon Qurbanov – 1898-yili Andijon shahrida tug'ilgan. Millati o'zbek. Aksilingilobiy maqsadda Qashg'arda yashayotgan va kapitalistik davlatlarda birida konsullikda ishlayotgan ukasi Ismoiljon bilan aloqada bo'lib, unga aksilingilobiy ma'lumotlar yetkazib turganlikda; 1936-yili sentyabrdagi Andijon orqali Shvetsiyaga qaytayotgan missionerlar Nosterem va Soterberglarni Andijon shahrida kutib olib, ularni Orenburg shahrigacha kuzatib borib, aksilingilobiy tuhmatona ma'lumotlar berganlikda; ochlik haqida aksilingilobiy, ig'vigorona gaplar, mish-mishlar tarqaganlikda ayblanib, 1938-yil 13-fevralda otuvga hukm qilingan. Hukm 1938-yil 10-mart kuni ijro etilgan.

Islombok Arslonbekov – 1901-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. 1918-yili ko'ngilli harbiy xizmatda bo'lgan. O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Komiteti birinchi kotibi Akmal Ikromov 1937-yil 21-sentyabrdagi qamoqda olingan. Millati o'zbek. Aksilingilobiy maqsadda Qashg'arda yashayotgan va kapitalistik davlatlarda birida konsullikda ishlayotgan ukasi Ismoiljon bilan aloqada bo'lib, unga aksilingilobiy ma'lumotlar yetkazib turganlikda; 1936-yili sentyabrdagi Andijon orqali Shvetsiyaga qaytayotgan missionerlar Nosterem va Soterberglarni Andijon shahrida kutib olib, ularni Orenburg shahrigacha kuzatib borib, aksilingilobiy tuhmatona ma'lumotlar berganlikda; ochlik haqida aksilingilobiy, ig'vigorona gaplar, mish-mishlar tarqaganlikda ayblanib, 1938-yil 13-fevralda otuvga hukm qilingan. Hukm 1938-yil 10-mart kuni ijro etilgan.

Muhitdin Tursunxo'jayev – 1900-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Millati o'zbek. 1914-yili diniy maktabni bitirgan. 1911-1914-yillari Toshkentdagi rus-tuzem maktabi 3-kursini, shahar bilim yurtining 2-sinfini bitirgan. Oktyabr to'ntarilishiga qadar turlu idoralarda xat tashuvchi, ishboshi, sarkor vazifalarida, shuningdek, 1918-yil boshidan "Maqsud" kooperativida ishlagan. 1920-yili Moskvadagi Y.M.Sverdlov nomli kommunist universiteti bitirgan. O'zSSR Ichki ishlardan xalq komissari o'rinosari, 1929-yil 6-noyabrdan O'zSSRning hukumatida muxtor valiki sifatida faoliyat olib borgan. O'z xizmat jarayonida partiyaviy jazo olmagan. Barcha ziyojarlar qatag'on domiga tortilib, SSSR Oliy sudi Harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasining 1938-yil 4-oktyabrdagi yig'ilishida otuvga hukm qilingan. Hukm o'sha kunning o'zidayoq amalga oshirilgan.

Nigoraxon AKBAROVA,
ilmiy xodim

UYAT!

Yaqinda nufuzli teatrlardan birida mutafakkir shoir tavalludiga bag'ishlangan bayram anjumani o'tkazildi. Shu kun mening xotiramda o'chmas iz qoldirdi. Yo'q, aziz o'quvchi, bu ibora siz o'ylaganday doim qo'llaniladigan ijobji ma'noda emas, bil'aks, bitmas jarohat izi sifatida ishlataldi. Gap shundur, anjumanga yig'ilgan tomoshabin avvalboshdan ko'zimga olaquroq ko'rindiki, ularning egni-boshi, ko'z qarashi, qolaversa, yoshi mutanosis emas edi. Xavotirim bejiz emas ekan. Tadbir ochilib ulgurmey, biri esnab, biri telefonbozlik qilib, biri kavsh qaytarib, boshqasi gap otib o'tirgan "mulkis"larning nosiri jutfakni rostlavordimi, zaldagi chiroq o'chganida vaqtini g'animat topishdimi, hartugul to'rt eshikni qibla bilib, birin-ketin tashqariga yopirilib qoldi. Endi kaminaning ahvolini tasavvur qilavering.

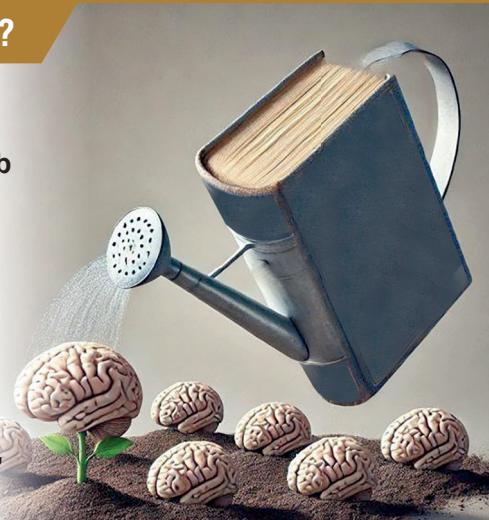
Men guras-guras o'zini ko'chaga otayotgan tengdoshlarim ortidan qarab turib, shu payt ularning "so'b"idan izza tortib o'tirib, o'ylab o'yimga yetolmasdim. Ular o'z qilmishlarini nima vaj bilan oqlarkan? "Ularda ayb yo'q, aybdor – tadbirga talabalarning qiziqishini hisobga olmay ixtiyoriy-majburiy olib kelgan domlsida", deb ham tengdoshlarimni oqlamoqchi bo'ldim. Ammo... O'zbekona istihola, ko'ngilni avaylash, odob qayerda qoldi? Nega masxaraboz "san'at yulduzlar"ning betayin konserlari falon pulga chipta olib, soatlab o'tirishadi-yu, na naqdi, na vaqtiga achinishadi? Xulla, o'sha kundan beri ko'nglim g'ash, dilim xufton. O'zimcha bu illatning ildizini izlayman.

Yurtimizda teatr va kino rivojlangu-niga qadar dorbozlik, qo'g'irchoqbozlik, chodirxayol, kurash-u ko'pkari kabi ommaviy tomoshalar aholining ma'naviy ehtiyojini qondirib kelgan. Ular yosh avlod orasida halollik, mardlik, jasurlik, chapdashlik va o'zaro hummatni shakkantirishda muhim omil hisoblangan. Bizda tomosha madaniyati o'sha paytlarda shakkiana boshlagan deb bernaldi ayish mumkin. Yoshi ulug' kishilar o'tirishi, yonboshlashi uchun ko'rpaşa-gilam to'shaladi (masalan, kurashda), undan keyin kichik tomoshabinlar, keyin bo'y uzuñoq kishilar joylashadi. Ayollar va bolar alohida hummatda. Qisqasi, bu davrda umumiylik odatlari va insoniylik tamoyiliga tayangan tomosha madaniyati hukm surgan.

TARMOQLARDA NIMA GAP?

Shu kunlarda "Jadid"da chiqqan kitobxonlik to'g'risidagi bir maqola muhokamalarga sabab bo'layotgani haqida siz ham eshitgandirsiz.

Mutolaaga targ'ib juda yaxshi ish. Axir, kitob o'qigan odamdan yomonlik chiqmaydi, degan eskilar. Bu gapda jon bor. Biroq ahli donishlarning kitobni saralab o'qish joizligi to'g'risida aytgan yana ko'plab fikrlari borki, uni ham o'rni kelganda eslab o'tmasak bo'lmas.

FITNA URUG'I

Chindan ham kitobni saralab o'qimoq zarurligi, vaqt isrofiga yo'l qo'ymaslik borasidagi hikmat-u mafollar bugungi kitobxonni kitobxo'r dan ajarit turvguchvi asosiy farqqa aylanib borayotir.

Taassufki, ana shu farqni yo'q-tishga urinayotgan ayrim tashqi ta'sirlar ham yo'q emas. Birgina misol, bugun ko'phsilikning og'irini yengil, uzog'ini yaqin qilayotgan elektron do'konlarni bir oralasangiz, unda xalqimiz mentalitetiga to'g'ri kelmaydigan ayrim noinsoniy munosabatlarni targ'ib qiluvchi chet el adabiyotlari ham hech bir andishasiz sotilayotganini ko'rasiz.

Tez fursatda katta auditoriyaga ega bo'lgan mashhur onlays onlaydon konlarning birida ana shunday "asar"larning omma iste'moliga tiqishtirilayotgani shaxsan menga millat qadriyatlari ildiziga urligan boltadek xavfli ko'rindi. Qo'rquamki, bu kitobni onlays sotuvga qo'yan qizimzning qora-ko'zlarning birkina ishi kelgusi avlodotlari taqdirda misli ko'ilmagan burilishlarga sabab bo'lishini xayoliga ham keltirmagan...

Qip-qizil pioner galstugini taqib

Keyinroq hayotimizga o'z tartib-qoidalari bilan teatr va kino kirib keldi. Una hamma so'zsziz qiziqish bilan qaragani tarixdan ma'lum. Chunki elulusuning tomoshaga tayyorgargili bor edi. Taqdim qilinayotgan asarlar va ularning janri omma uchun yangilik bo'lgan, xolos. Inson tabiati shunday, umrida ko'rmagan havo pufagiga hayrat bilan uzoqroq tikelidi. Ammo to'qilka sho'xlik yo'qchilik zamonlarida emas,

chiqindilar qoldirish, o'rindiqlarga saqich va shunga o'xshash narsalar yopishsiz ketish teatr xodimlarining ko'nglini xira qilishi tabiiy.

Kattalar uchun mo'ljallangan spektakllarga bolalari bilan kirayotgan ottonalar ham bor. Avvalo, ular asarning tub mohiyatini teran anglatmaydi yoki ayrim qochirim va harakatlarni noto'g'ri tushunishi mumkin. Undagi baqir-chaqirlar, ko'yzoshlar yoki bosh-

"Madaniyatsiz jamiyat, har qancha erkin va farovon bo'lmisin, changalzordan farqi yo'q"

Alber KAMYU

Yana bir xunuk holat. Koncert zallarida tomosha oldidan "Aziz tomoshabin, tomosha zalida spirtili ichimlik ichish, nos va tamaki chekish, yo'laklarni iflos qilish qat'yan man etiladi!" degan mazmundagi e'lon

Qars ikki qo'ldan chiqadi, deyishadi. Faqat tomoshabindan kamchilik topish bilan ish bitmaydi. San'atkorning ham o'ziga yarasha madaniyati bo'lishi kerak. Sahnaga ochiq-sochiq kiyimda chiqadigan, turli bachkana gaplarni qalashsiz, hazilga yo'adigan, hatto tomoshabinga do'q-po'pisa qiladigan "san'atkolar" ham, afsuski, yo'q emas. Ularni nazorat qiladigan vakolatlari idoralar tartibga chaqirib qo'sya, yaxshi bo'lardi.

Bir tomonдан tashkilotchilarning ham yaxshigina aybi bor. Ular topshiriqni bajarish maqsadida qo'l uchida yozilgan ssenariyni havaskor darajasidagi ijrochilarga tutqazib qo'yishadi. Keyin "sun'iy tomoshabin" yig'ish boshlanadi. Tabiiyi, "to'y-to'yday" bo'lmaydi. O'zi istamagan taomga ishtahasiz bo'lgan "xo'randa"lar nima qilib bo'lsa-da, shu "dahmaza"dan tezroq qutulishni istaydi. Zerikkan tomoshabin telefon tilkaydi, yonidagi bilan gurunglashib o'tiradi yoki sahnaga chiqqanlarni mazax qilish bilan ovora bo'ladi.

Xullas, yana o'sha gap: "Ochiq ko'z ko'radi".

Bugun mediamakon har qachongidan ham kengaydi. Yer yuzida birligina "You Tube" platformasi foydalanuvchilari (2024-yil noyabr hotatiga ko'ra) 2,7 milliardni tashkil etadi. Unda dunyo bo'ylab har kuni 1 milliard soatlik kontent tomosha qilinadi. Ammo yana o'sha tanish savol o'taga chiqadi: ular nimaniko'rishadi?

Endi tomosha madaniyati teatr, kino yoki konsert zallaridan emas, zamonaliv uskulalardan boshlanadi. Ularni uzlusiz nazorat qilish esa, deyarli imkoniz. Demak, hamma mas'uliyat ma'haviy immunitetga yuklanyapti. Uni esa siz-u biz shakkantiramiz. Ishni esa, avvalo, o'zimizni turli buzuq va tuturuq-siz g'oyalarni targ'ib qiluvchi media-mahsulotlarga qarshi "emlash"dan boshlashimiz kerak. Qush uyasida ko'rganini qiladi. Hozirdanoq atrofimizdag'i polapon-larga nimani, qachon va qanday ko'rish kerakligini tushuntirib borishimiz lozim. Farzandalrimizga tomoshaba borish, tanlash odobini o'rganish va o'rgatish vaqt yetdi. Bu jarayon siyqa va besharm konsertlarda er-xotin, oshiq-ma'shuq, tog'a-jyan, ustoz-shogird beparda qochirimlarning shaytonlab, og'zini amirkon kovushday olib, bir-biriga qo'l tashlab, "YouTube", "Instagram", "Facebook"-larda o'zlarining tekin tomosha obyektiiga aylanib qolishidan uyalish tuy'usidan boshlanadi.

Hushyor bo'ling, qadrla o'quvchi, tomosha davom etadi!

Shahriyor SHAVKAT

Jadid
adabiy, ilmiy-savdo ifoly va ijtimoiy boshlik gazeta

Muassislar:

O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

RESPUBLIKA MA'NAVİYAT
VA MA'RİFAT MARKAZI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
FANLAR AKADEMİYASI

MILLIY MASS-MEDIANI
QOL'LAB-QUVVATLASH
VA RIVOJLANTIRISH
JAMOAT FONDI

"SHAHIDLAR XOTIRASI"
JAMOAT FONDI

Bosh muharrir:
Iqbol Mirzo

Bosh muharrirning
birinchi o'rinsari:
Humoyun Akbarov

Mas'ul kotib:
Shuhrat Azizov

Navbatchi muharrir:
Shahriyor Ibrohimov

Sahifalovchilar:
Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Tahririyatga yuborilgan maqolalar
muallifiga qaytarilmaydi va ular
yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda
O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti Administratsiyasi
huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi
tomonidan 195115 raqam
bilan ro'yxatga olingan.

Kirill yozuvidagi addadi – 5 823
Lotin yozuvidagi addadi – 11 902
Media kuzatuvchilar – 19 601

Buyurtma: G – 1240.
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.

Nashr ko'satkichi – 222.

Tashkilotlarning 223.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:
Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani,
Navyo ko'chasi, 69-uy

Telefonlar:
Qabulxonasi: (71) 203-24-20
Devonxona: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetas@exat.uз

"Sharq" nashriyot-matbaa
aksiyadorlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Bosmaxona manzili:
Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqt: 21:00
Bosishga topshirish vaqt: 20:30
Sotuvda narxi erkin.

OCHIQ KO'Z KO'RADI, HUSHYOR BO'LING!

TILBILIM

"BOBUR"dan rang olgan "BABURIN"...

Kuni kecha mashhur rus yozuvchisi Ivan Turgenevning "Punin va Baburin" qissasini o'qib chiqqidim. 1874-yilda yozilgan ixchamgina asarda voqealar qadimiy dvoryanlar mulkiga egalik qiluvchi boy pomeshchik ayolning o'n ikki yoshli nabirasi Petya Baburin va uning do'sti Punin atrofida sodir bo'la.

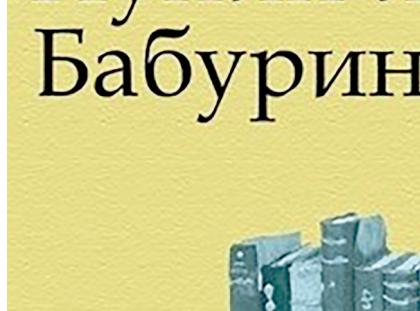
Aytmoqchi bo'lganim aslo bu haqda emas. Negadir XIX asrning ikkinchi yarmida rus xalqi orasida keng tarqalgan, shuningdek, qissa qahramonlaridan biri bo'lgan Baburin istilohi e'tiborimni tortdi. Xayolini yarq etib yorishitgarni nom – Bobur bo'ldi.

Xullas, shu so'zning iziga tushdim. Rus manbalarida bu familyaning kelib chiqishi va ma'nosi haqida bir qancha taxmlar mavjud ekan. Ajablanilishi, aksariyat adabiyotlarda Baburin atamasi ildizlari forscheda "yo'lbars" ma'nosini anglatuvchi Bobur Mirzo ismiga bog'lanishi bayon qilinadi. Ammo nazarialar bu bilan cheklanib qolmaydi. Yana bir versiyaga ko'ra, Baburin Bobur ismiga kichrayta erkalash shakli qoshimchasi qoshilishdan hosil bo'lgan. Shu tariqa Bobur – Baburinga, Baburina esa ayollarga nisbatan qo'llanadigan familyaga aylangan.

Yana bir manbada bu ismning ruslar orasida paydo bo'lishi Markaziy Osiyodan kirib borgan turkiy qabilalar bilan bog'liq ekanligi aytiladi. Ayrim atamashunoslar esa Baburining "Bobrov" ismi bilan aloqasi bor deb hisoblab, uni qunduz bilan bog'lasa, yana bir versiyaga ko'ra Babur "Bobura" laqabidan kelib chiqqan bo'lib, rus shevalaridagi "buvi", "kapalak", "achchiq qo'ziqorin", "oshiq o'yini uchun suyak", "toshbaqa baliq" kabi so'zlardan

I.C. Turgenev

Пунин и Бабурин

yasalgan bo'lishi mumkin. Ushbu nom Tula hudondlari ishlataligan "baburit" – "gapirmoq" se'fidan kelib chiqqan, degan taxminlar ham bor.

Ushbu familya xususida bir qancha farazlarni o'qir ekanman, ularning aksari bobor Mirzo shaxsiyati bog'lanishi haqiqatiga eng yaqin variant sifatida keltirilayotganiga guvoh bo'ldim.

Hatto, S.B.Veselovskiyning 1974-yili Moskvada nashr etilgan "Onomastikon. Qadimgi ruscha ismlar, taxalluslar va familyalar lug'ati"da ham XVI asrdagi yer egalari bo'lismish Baburinlar haqida so'z yuritiladi. Bu, o'yashimcha, shoh suho shoir zamonga eng yaqin davridir.

To'g'risi, kalavaning ikkinchi uchini o'zimizning tarixi zarvaraqlaridan topib quvonib ketdim. O'zbekiston xalq yozuvchisi Pirimqul Qodirov "Avlodlar dovon" romanida Baburin atamasi tarixiga oid qiziq faktlarni keltirib o'tadi. Asarda yozilishicha, Bobur Mirzo hind o'lkalar podshosi bo'lganidan keyin o'z elchisi Xo'ja Husaynga maktub berib,

uni Moskoviya (Moskva)ga elchi qilib yuboradi. Uch yillik sargardonlik va bir necha bor g'animalar tuzog'iga tushib, qutulib, Moskvaga yetib borgan Xo'ja Husaynning Boburining elchisi ekaniga unchalik ishonmaydilar. Chunki Bobur Hind yerlari podshoh bo'lganidan ularning xabarlarini ham yo'q edi.

Asarda karvon bekatasi kasal bo'lib yotgan Xo'ja Husaynning hindistonlik ekanini eshitgan Matvey ismili kishi uni o'zining uyiga olib ketib, aylig' o'tidan tayyorlangan dorilar bilan davolagani aytiladi. Xo'ja Husayn shu tariqa Matvey Semyonovich Kalitinning yurti hisoblangan Muromda uch yil qolib ketadi. U bilan xizmatkoriga muromliklar o'mron chetidan yog'och uy qurib beradilar, uni "Baburin posol", ya'ni "Boburining elchisi" deb hurmat qiladilar.

Bora-bora Xo'ja Husayn ruslar orasida Baburin degan familya bilan taniladi. U xizmatkor bilan o'mron chetidan turadigan joyga "Boburining xutor" degan nom beriladi. Matvey Semyonovich bilan Xo'ja Husayn b